
**MTA Law Working Papers
2015/12**

**A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS
HELYZETE
MAGYARORSZÁGON**

Boronkay Miklós – ifj. Wellmann György

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS HELYZETE MAGYARORSZÁGON

Boronkay Miklós¹ – ifj. Wellmann György²

2015. május 27.

Ez a tanulmány a MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet által közzétett felhívás alapján készült, és *"A jogrendszer mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája"* című beszélgetéssorozat *"Választottbíráskodás és a hagyományos bíróságok"* témájában kíván néhány gondolatot felvetni. Az MTA TK JTI által közzétett *call for papers* alapján azt vizsgáljuk, hogy (i) a választottbíráskodás és az azzal szembeni elvárások tényleg fontosak-e, vagyis tényleg a közjót, a gazdasági, társadalmi fejlődést szolgálják-e, valamint (ii) a magyar jogrendszer állapota mennyiben felel meg a kívánatosnak tekinthető szintnek. A tanulmány a magánjogi választottbíráskodás kérdéseit vizsgálja, a beruházásvédelmi választottbíráskodás – tekintettel annak nemzetközi közjogi szabályozottságára – kívül esik a tanulmány keretein.

1. A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE

A választottbíráskodás a polgári per elsődleges alternatívája.³ A választottbírók olyan magánbírók, amelyek egy vagy több választottbíróból állnak, és akikre az állami bíróságok helyett a felek magánjogi akaratnyilatkozattal (választottbírói szerződéssel vagy kikötéssel) ráruházták a polgári jogi jogvitájuk eldöntését.⁴ A Kúria 3/2013. polgári jogegységi határozatában mindezt a következőképpen fogalmazta meg: *"A választottbírói kikötés szerződésen alapuló bíróválasztás: az érintett felek akaratuk kölcsönös és egybehangzó kifejezésével abban állapodnak meg, hogy jogvitájuk eldöntését a választottbíróra bízzák, ezzel együtt a rendes bíróságok eljárását mellőzik. Az ilyen megállapodásban a felek szabadon dönthetnek arról, mely ügyleteikre, illetve az adott ügylet keretében mely kérdésekre kötik ki a választottbírói eljárást és szabadon határozzák meg az eljáró választottbírókat is."*⁵

Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy a választottbíráskodásnak milyen előnyei és hátrányai vannak, és a jelenlegi magyarországi jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében milyen a jogintézmény általános megítélése. Másként fogalmazva: arra a kérdésre keressük a választ, hogy a jogalkotó és a bíróságok megfelelően látják-e a választottbíráskodás szerepét, előnyeit és hátrányait.

¹ Ügyvéd (Szecskay Ügyvédi Iroda, Budapest – miklos.boronkay@szecskay.com).

² Ügyvéd (Szecskay Ügyvédi Iroda, Budapest – gyorgy.wellmann@szecskay.com).

³ Varga István: Az objektív arbitrábilis magyar szabályozásának története és csomópontjai. In Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 363. o.

⁴ Horváth Éva: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Budapest, HVG Orac, 2010. 25. o.

⁵ 3/2013. Polgári jogegységi határozat fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbírói kikötés tisztességtelenné nyilvánításáról, Indokolás IV. pont.

1.1 A választottbíráskodás előnyei és hátrányai

A választottbíráskodás előnyei között a nemzetközi és magyar szakirodalom a választottbírói eljárás következő jellemzőit szokta kiemelni:

1.1.1 Semlegesség

Különösen nemzetközi jogviták esetében jelent előnyt, hogy a felek a saját államaik hivatalos bírói fórumaitól különböző, semleges bíróság elé vihetik jogvitájukat.⁶ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy valamely fél állama szerinti bíróság feltétlenül elfogult lenne, mégis érthető, ha pl. egy adott állam és egy külföldi beruházó közötti szerződés esetén a beruházó nem szívesen fogadja el, ha az adott állammal szembeni jogvitájában ugyanazon állam bíróságai döntenek.⁷ Okányi találóan állapítja meg, hogy *"senki sem adja át szívesen a hazai pálya előnyét a másik szerződő félnek (...). A külföldi pervitel kockázatait csökkentheti, ha a felek egy adott nemzeti bírósági rendszertől függetlenítik magukat és választottbírókat köntek ki jogvitájuk elbírálására."*⁸ A választottbírói eljárás semlegességét és a felek bizalmát erősíti az a körülmény is, hogy a felek legalább az egyik választottbíró magukat választják ki (pl. a tipikus három tagú tanács esetén mindkét fél egy-egy bírót jelöl).⁹ Sőt, a pártatlanság erősíthető azáltal, hogy a felek a választottbírói kikötésben további feltételek támasztanak a választottbírókkal szemben, például előírhatják, hogy egyik fél országának állampolgára sem járhat el választottbíróként.

1.1.2 Speciális szakértelem

A felek a választottbíró kijelölése során biztosítani tudják, hogy az adott típusú jogvitában (pl. nagyberuházások, vállalatfelvásárlás, energiaipar) járatos személy járjon el.¹⁰ Ugyanez a rendes bírósági eljárásban nem feltétlenül biztosítható. Adott esetben nem csak jogász, hanem mérnök vagy gazdasági szakember is lehet választottbíró.¹¹ Szemben a rendes bírósági eljárással, választottbírói eljárás esetén lehetőség van arra is, hogy az eljárás idegen nyelven folyjon, ilyenkor a felek az adott nyelvet ismerő választottbírókat tudnak jelölni.

1.1.3 Gyorsaság

A magyar szakirodalomban általánosan elfogadott nézet, hogy a választottbírói eljárások – már csak a rendes perorvoslat hiánya miatt is – gyorsabbak a rendes bírósági eljárásnál.¹² Ez

⁶ Blackaby, Nigel – Partasides, Constantine – Redfern, Alan – Hunter, Martin: *Redfern and Hunter on International Arbitration*. Oxford-New York, Oxford University Press, 2009. 31. o., Born, Gary B.: *International Arbitration. Law and Practice*. Kluwer, 2012. 10. o.

⁷ Varga: i. m. (3. lj.) 364. o.

⁸ Okányi Zsolt: *Választottbíráskodás Magyarországon belföldi és nemzetközi ügyekben*. Budapest, Alapszín, 2009. 43-44. o., Hasonlóan Girsberger, Daniel – Voser, Nathalie: *International Arbitration in Switzerland*. Zürich-Basel-Geneva, Schultess, 2008. 27. o.

⁹ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 32. o.

¹⁰ Varga: i. m. (3. lj.) 364. o., Girsberger–Voser: i. m. (8. lj.) 27-28. o., Born: i. m. (6. lj.) 12-13. o.

¹¹ Horváth: i. m. (4. lj.) 32. o.

¹² Horváth: i. m. (4. lj.) 32-33. o., Varga: i. m. (3. lj.) 364. o. 15., Kása Imre: Jogorvoslat a választottbírói ítélettel szemben az alkotmányjogi garanciák tükrében. In Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 193. o. A Magyar Kereskedelmi és

a megállapítás különösen nemzetközi jogviták esetén igaz. Ilyen ügyekben ugyanis a rendes bíróság eljárását több eljárási szabály is lassíthatja és nehezítheti: az eljárás nyelve a magyar, ezért minden idegen nyelvű iratot le kell fordítani magyarra, az eljárásra magyar ügyvédeknek kell megbízni, az alkalmazandó külföldi jogot végső soron hosszadalmas megkeresés¹³ útján szükséges tisztázni stb.¹⁴ A választottbírósági eljárásban ezzel szemben semmi akadálya annak, hogy a felek meghatározzák az eljárás nyelvét (elkerülve ezzel a felesleges fordításokat), saját ügyvédekkel járjanak el, és az alkalmazandó jogban jártas választottbírókat jelöljenek.

1.1.4 Rugalmasság

A választottbíróság eljárása sokkal kevésbé kötött, mint a rendes bíróságé. Ez egyrészt lehetővé teszi, hogy felek maguk állapodjanak meg bizonyos eljárási kérdésekben, másrészt a felek megállapodása hiányában a választottbíróság jogosult az eljárás menetét meghatározni.¹⁵ Mindez jelentős mértékben hozzájárul az eljárás gyorsaságához és hatékonyságához.¹⁶

1.1.5 Bizalmasság

Előnyt jelent, hogy a rendes bíróságok főszabályként nyilvános eljárásával szemben¹⁷ a választottbírósági eljárás bizalmas jellegű.¹⁸ Ez pedig csökkenti annak veszélyét, hogy a felek jogvitája elmergesedjen, és inkább elősegíti a békés, "business-like" vitarendezést.¹⁹

1.1.6 Költségek

Nehéz általánosságban megválaszolni azt a kérdést, hogy a választottbírósági eljárás vagy a rendes bírósági eljárás költségesebb-e. Az állandó választottbíróság eljárása esetén az adott választottbíróság díjszabályzata szerinti díjat és költségeket kell megfizetni, ennek mértéke választottbíróságoként változik, azonban a tapasztalatok szerint általában magasabb, mint a peres elsőfokú eljárás során fizetendő illeték. A képet azonban több tényező is árnyalja. Egyrészt a választottbírósági eljárás egyfokú, szemben a rendes bíróságokkal, ahol a fellebbezési és felülvizsgálati eljárásokkal együtt három szinten is döntés születhet, hatályon kívül helyezés esetében pedig ez a szám tovább nőhet. Másrészt a tapasztalat azt mutatja, hogy a választottbíróságok nagyvonalúbban ítélnék meg perköltséget, így végső soron a pernyertes fél számára kevesebb költséggel jár a választottbírósági eljárás, mint a polgári per,

Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság például 2011-ben az ügyek 75%-át hat hónapon belül befejezte. Lásd Lukács Józsefné: A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság 2006-2011. évi tevékenységének számszerű adatai. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 240. o.

¹³ Lásd a külföldi jogról való tájékoztatásról szóló, Londonban, 1968. június 7. napján aláírt Európai Egyezményt (kihirdette: 140/1992. (X. 20.) Korm. rendelet).

¹⁴ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 32. o.

¹⁵ Born: i. m. (6. lj.) 13-14. o., Girsberger–Voser: i. m. (8. lj.) 26-27. o.

¹⁶ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 33., Okányi: i. m. (8. lj.) 44. o.

¹⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek., a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 5. §.

¹⁸ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 33. o., Horváth: i. m. (4. lj.) 33. o., Girsberger–Voser: i. m. (8. lj.) 30-31. o.

¹⁹ Born: i. m. (6. lj.) 15. o.

ahol a jogi képviselői díj egy – sokszor csak kisebb – részét ítéli meg a bíróság perköltségként. Az összehasonlítást tehát az is nehezíti, hogy a két eljárás költségszerkezete – a költségek oka és felmerülésük dinamikája – teljesen eltérő.²⁰ Végül árnyalja a képet az a körülmény is, hogy nemzetközi választottbíráskodás esetén egyre elterjedtebb lehetőség az ún. "third party funding", vagyis amikor egy befektető finanszírozza a felperes képviselőjét azzal, hogy a felperes pernyertessége esetén a megítélt összeg egy meghatározott százaléka jogosult. Okányival értünk egyet, aki szerint általánosságban nehéz megjósolni, hogy a rendes bírósági vagy a választottbírói eljárás-e az inkább költséges.²¹

1.1.7 A választottbírói ítélet végrehajthatósága

A választottbírói ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté, annak végrehajtására a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok irányadók.²² Ez a szabály egyrészt előnyt jelent a mediációval szemben,²³ másrészt biztosítja a választottbírói ítéletek belföldi végrehajthatóságát. Ami a külföldi végrehajthatóságot illeti, az 1958. évi New Yorki Egyezmény²⁴ alapján egy magyarországi választottbírói ítélet külföldön lényegesen könnyebben végrehajtható, mint egy magyar rendes bírósági ítélet.²⁵ Ez a megállapítás még az Európai Unió belüli végrehajtás esetén is igaz, tekintettel arra, hogy a New Yorki Egyezmény alapján a végrehajtás megtagadási okok köre szűkebb, mint a 1215/2012/EU Rendelet alapján.²⁶ Megjegyzendő, hogy külföldi beruházó és a Magyar Állam közti jogvita esetén a Magyar Állam számára is előnyösebb, ha a rá nézve kedvező, külföldön végrehajtható ítéletet választottbírói, és nem rendes bírósági hozta. A széles körű külföldi végrehajthatóságot a választottbíráskodás egyik fő előnyének szokás tekinteni.²⁷

1.1.8 A választottbíráskodás hátrányai

A választottbírói eljárás egyik legjelentősebb hátránya, hogy – különösen a nagyobb pertárgyértékű ügyek esetében – költségesebb megindítani, mint a polgári pert, ahol az illeték maximált összegű. A választottbírói eljárásban nincs a költségkedvezményhez hasonló jogintézmény, így ha a felperes pénzügyi helyzete folytán nem képes az eljárás kezdetén fizetendő díjelőleg megfizetésére, akkor nem tudja az eljárást megindítani. Ez a szempont hangsúlyosan jelentkezik a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták (lásd a tanulmány 1.2.2 pontját), valamint a felszámolás alá került cégek jogvitái esetében (lásd a tanulmány 1.2.2 pontját 3.3 pontját).

Előnyként és hátrányként is lehet tekinteni a választottbírói eljárás azon sajátosságára, hogy az ítélet végleges és nincs ellene helye fellebbezésnek. Ez ugyanis egyrészt a jogvita

²⁰ Okányi: i. m. (8. l.) 45. o.

²¹ Okányi: i. m. (8. l.) 45. o.

²² Vbtv. 58. §.

²³ A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény, 36. §.

²⁴ A külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1962. évi 25. törvényerejű rendelet.

²⁵ Hasonlóan Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. l.) 32-33. o.

²⁶ Ld. az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, 45-47. cikkei.

²⁷ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. l.) 32. o., Born: i. m. (6. l.) 11. o.

gyors lezárását teszi lehetővé, másrészt azonban az ítélet egészen nyilvánvaló tévedései sem orvosolhatók.²⁸

További hátrány, hogy a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás a Pp.-hez viszonyítottan szűk terjedelme és rugalmassága folytán számos olyan eljárási kérdés vitás, amit a polgári per esetében a Pp. egyértelműen szabályoz. Így például pl. perfüggőségről vagy jogerőről csak jogi kötőerővel nem bíró szakmai anyagok szólnak,²⁹ miközben ezeket a Pp., ill. a 1215/2012/EU Rendelet kifejezetten szabályozza.³⁰

Végül hátrányt jelent, hogy az állami bírósághoz viszonyítottan a gyakorlatban szűkebb a választottbíráóság mozgásteret például az ideiglenes intézkedés elrendelésénél, az előzetes bizonyításnál vagy a kényszerítő intézkedéseknél (az ideiglenes intézkedésről lásd a 3.4 pontot).³¹

1.2 A választottbíráskodás megítélése a magyarországi jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében

Bár a választottbíráskodás fent felsorolt előnyei és hátrányai nemzetközi szinten közmegegyezés tárgyat képezik, Magyarországon mégsem tekinthető ennyire egyértelműnek a választottbíráskodás megítélése. A közelmúltban mind a jogalkotó, mind a bíróságok részéről érkeztek olyan jelzések, amelyek kimondva vagy kimondatlanul arra utalnak, hogy a választottbíráskodás a jogvitarendezés másodlagos, kevésbé hatékony és ezért nem támogatandó formája lenne.

1.2.1 Jogalkotás

Ami a jogalkotást illeti, a nemzeti vagyon védelmének ürügyével több "nekifutás" után végül két jogszabályban is szűkítette a választottbíráóság elé vihető viták körét.³² A jogalkotó először azt tiltotta meg, hogy a nemzeti vagyonnal kapcsolatos szerződésekben választottbíráósági kikötés szerepeljen,³³ majd valamennyi, nemzeti vagyonnal kapcsolatos jogvitára nézve kizárta a választottbírói utat.³⁴ A törvénymódosítások háttérében az a

²⁸ Born: i. m. (6. lj.) 13. o.

²⁹ Ld. az *International Law Association* által elfogadott jelentéseket: *Final Report on Lis Pendens and Arbitration* és *Final Report on Lis Pendens and Arbitration (2006)*.

³⁰ 1215/2012/EU rendelet 29-34. cikkei.

³¹ Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 36. o., Girsberger–Voser: i. m. (8. lj.) 32-33. o., Okányi: i. m. (8. lj.) 45. o.

³² Kecskés László: A választottbíráskodásra vonatkozó jogi szabályozás kialakulása és fejlődése Magyarországon. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 187-212. o.

³³ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (Nvt.) 17. § (3) bekezdése, amely a következőképpen szól: "Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyonra vonatkozó polgári jogi szerződésben a nemzeti vagyonnal rendelkezni jogosult irányadóként kizárólag a magyar nyelvet, valamint a magyar jog alkalmazását, és jogvita esetére kizárólag a magyar bíróság - ide nem értve a választottbíráóságot - joghatóságát kötheti ki. A nemzeti vagyonnal rendelkezni jogosult e jogviták eldöntésére választottbíráósági eljárást nem köthet ki."

³⁴ A 2012. évi LXV. törvény 2. §-ával módosított Vbtv. 4. §-a, amely a következőképpen szól: "Nincs helye – sem magyarországi, sem Magyarországon kívüli választottbíráósági hellyel (székhellyel) rendelkező eseti vagy állandó – választottbíráósági eljárásnak a Polgári perrendtartás (a továbbiakban: Pp.) XV-XXIII. fejezetében szabályozott eljárásokban, valamint olyan ügyben, amelyben a jogvita tárgya a nemzeti vagyonról szóló 2011.

megfontolás állt, hogy a nemzeti vagyon védelmét a választottbírói eljárásban nem lehet megfelelően biztosítani. A módosításokat a szakma egyöntetűen és hevesen kritizálta. A nemzeti vagyon kiemelt védelmét, mint jogpolitikai célt senki sem vitatta, azonban a jogirodalmi kritikák kimutatták, hogy e célt a választottbírói út kizárása egyáltalán nem képes szolgálni.³⁵ Ennek fő oka, hogy választottbírói kikötés hiányában a joghatósági szabályok sok esetben külföldi bíróságokra mutatnak, így a magyar állam felperesként arra kényszerül, hogy külföldi állami bíróságok előtt érvényesítsen igényt. Csak esetről esetre dönthető el, hogy a nemzeti vagyon védelme rendes bírósági vagy választottbírói eljárásban biztosítható hatékonyabban. Azt pedig közjogi szervezetrányítási eszközökkel el lehet érni, hogy a közjogi szereplő szerződéseiben mindig a leghatékonyabb vitarendezési módot válassza.³⁶ Az említett, korlátozó rendelkezéseket a jogalkotó 2015. március 19-ével hatályon kívül helyezte,³⁷ mégis szükséges volt megemlékezésük annak jelzéséül, hogy a jogalkotás során több esetben nem a választottbíráskodás kiegyensúlyozott megítélésére érvényesül, hanem a jogintézmény ki van téve felületes nézeteken alapuló és ezért elhibázott jogalkotásnak. Vargával értünk egyet, aki szerint a fenti jogszabályi korlátozás *"egyértelmű szimpptomája a választottbíráskodás támogatásától eltávolodó, disfavor arbitriként is jellemezhető etatista szemléletnek"*.³⁸

Említésre méltó az a körülmény is, hogy a választottbírói út korlátozása egy esetben visszaható hatállyal történt. A 2012. évi LXV. törvény³⁹ akként módosította a Vbtv. 4. §-át, hogy kizárta a választottbírói eljárást abban az esetben, ha *"a jogvita tárgya a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény hatálya alá tartozó Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyon, illetve azzal kapcsolatos bármely jog, igény, követelés"*. A törvény átmeneti rendelkezései értelmében a Vbtv. e törvénnyel megállapított 4. §-át az e törvény hatálybalépését követően indult eljárásokban kellett alkalmazni.⁴⁰ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (Nvt.) 17. § (3) bekezdésében, valamint a Vbtv. 4. §-ában lévő – ma már egyébként nem hatályos – korlátozásokkal kapcsolatban az Alkotmánybíróság mondta ki, hogy alkotmányos követelmény ezek olyan értelmezése, hogy ne sérüljenek a törvény hatálybalépését megelőzően jogszerűen és jóhiszeműen szerzett jogok és kötelezettségek.⁴¹

évi CXCVI. törvény hatálya alá tartozó Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyon, illetve azzal kapcsolatos bármely jog, igény, követelés, továbbá olyan ügyekben, amelyekben törvény a jogvita választottbírói eljárás keretében történő rendezését kizárja."

³⁵ A kérdést részletesen elemzi Varga: i. m. (3. lj.) 363-378. o.

³⁶ Kecskés: i. m. (32. lj.) 192-196. o., Varga István: A választottbírói eljárás és az állami bírósági polgári per viszonyrendszerének összefüggései. In Németh János – Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG Orac, 2014. 639-640. o., Burai-Kovács János: Aktuális problémák és gondolatok a választottbíráskodás körében választottbírói szemmel. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 24-27. o.

³⁷ A Paksi Atomerőmű kapacitásának fenntartásával kapcsolatos beruházásról, valamint az ezzel kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi VII. törvény 33-35. §.

³⁸ Varga: i. m. (36. lj.) 641. o.

³⁹ 2012. évi LXV. törvény választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.

⁴⁰ 2012. évi LXV. törvény 4. § (2) bek.

⁴¹ 14/2013. (VI. 17.) AB határozat.

1.2.2 A rendes bíróságok gyakorlata

Általánosságban elmondható, hogy a magyar rendes bíróságok megfelelően kezelik a választottbíráskodással kapcsolatos jogvitákat, a választottbírói megállapodásokat tiszteletben tartják, és a törvényben megállapított módon segítséget nyújtanak a választottbíróknak. Egyetértünk azzal az állásponttal, amely szerint a bírósági gyakorlat alapvetően nem vádolható azzal, hogy negatív hozzáállással akadályozná a választottbíráskodás társadalmi-jogrendszerbeli elfogadottságát, azonban volt példa olyan felsőbbbírói határozatokra, amelyek inkább negatív irányba hatottak.⁴² A mi megítélésünk szerint is érzékelhetőek – és az utóbbi években megszorodtak – az olyan felsőbbbírói döntések, amelyek arra engednek következtetni, hogy az eljáró rendes bíróság a választottbíráskodást nem tekinti a rendes bíróság peres eljárásával egyenrangú vitarendezési módnak.

A Szegedi Ítéletkönyv EBH 2014.G.4. sz. határozatában akként foglalt állást, hogy a felszámolás alá került cég nem köteles választottbírói eljárást indítani, mert a felszámolási eljárásra tekintettel a választottbírói szerződés betarthatatlanná vált. A döntés indokolása teljes egészében azon alapul, hogy az eljáró rendes bíróság szerint a választottbírói eljárás nem tekinthető az igényérvényesítés hatékony módjának, és ezért ellentétes a felszámolási eljárás céljával. Az ítéletkönyv végzését a Kúria elvi bírósági döntésként tette közzé, ami azt jelzi, hogy az abban foglaltakkal azonosul, és az egységes ítélkezési gyakorlat alapjává kívánja tenni azt. Az ítéletet részletesen a 3.3 pontban elemezzük, itt azért említettük meg, hogy jelezzük: a választottbíráskodás általános megítélése a rendes bíróságok körében negatívabbnak tekinthető, mint a nemzetközi és a magyar jogirodalom körében.

A választottbíráskodással kapcsolatos kritikai szemlélet figyelhető meg a Kúria 3/2013. polgári jogegységi határozatában. A jogegységi határozat értelmében *"fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltétel, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltétel alapuló választottbírói kikötés tisztességtelen."* Még akkor is, ha a *"tisztességtelenség"* jogi fogalom, amelynek jelentéstartalmát a magyar és európai uniós bírói gyakorlat hivatott meghatározni, meglehetősen súlyos megállapítás, hogy a választottbírói kikötés minden körülmények között tisztességtelenségnek minősül. Ráadásul ezt a következtetést a Kúria lényegében egyetlen körülményre vezeti vissza: *"A választottbírói kikötés tisztességtelenségét tehát éppen a kizárólagossága alapozza meg, vagyis az, hogy a rendes bírói utat kizárja és ezáltal a fogyasztót az igényérvényesítési lehetőségeiben korlátozza."*⁴³ A jogegységi határozat mögül az a ki nem mondott értékítélet tűnik ki, miszerint a fogyasztó számára mindig, minden körülmények között kedvezőtlenebb igényérvényesítési lehetőséget jelent a választottbírói út, mint a rendes bírói út. Ennek részletes bemutatása azonban hiányzik a jogegységi határozatból. Az új Ptk. 6:103. § (3) bekezdése törvényi szabályként átvette a Kúria 3/2013. polgári jogegységi határozatában foglaltakat.⁴⁴

A jogegységi határozatot a szakirodalomban Wallacher kritizálta, álláspontja szerint egy választottbírói kikötés tisztességtelenségének vizsgálatakor nem mellőzhető a kikötött

⁴² Varga: i. m. (36. l.) 643. o.

⁴³ 3/2012. PJE határozat indokolásának IV. pontja.

⁴⁴ Ezt megerősíti az 1/2014. PJE határozat indokolásának V.1. pontja, amely a 3/2013. polgári jogegységi határozatot az új Ptk-ba beépültnek tekinti.

konkrét választottbírói eljárás és a kikötés hiányába érvényesülő rendes bírósági út érdemi összehasonlítása abból a szempontból, hogy a fogyasztó hátrányosabb jogi helyzetbe kerül-e a választottbírói eljárásban valamilyen érdemi szempontból. Helytállóan állapítja meg, hogy *"önmagában a rendes bírói út kizárása még nem okoz ilyen hátrányt, mivel helyette rendelkezésre áll a választottbírói jogérvényesítés lehetősége. A fogyasztót érő hátrány a két jogérvényesítési rendszer különbözőségéből fakadhat, vagyis a választottbírói eljárás olyan speciális jellemzőjéből, mely a fogyasztót indokolatlanul kedvezőtlenebb helyzetbe hozza a rendes bírósági eljáráshoz képest."*⁴⁵

A 3/2013. PJE-t megelőző rendes bírósági gyakorlat ezt az érdemi összehasonlítást elvégezte, és több szempontot is mérlegelt a választottbírói kikötése tisztességtelenségének vizsgálatakor:

- (i) lakóhelytől való távolság: több ítélet is utal arra, hogy a fogyasztó lakóhelyétől távol levő választottbírói kikötése a fogyasztót kedvezőtlenebb helyzetbe hozza, mint amiben a rendes bírósági eljárásban lenne (pl. utazási költségek).⁴⁶
- (ii) fellebbezési jog hiánya: a különböző ítéletekben nem egységes annak a körülménynek a megítélése, hogy a választottbírói eljárásban nincs helye fellebbezésnek. Vannak ítéletek, amelyek ezt hátránynak tekintik,⁴⁷ más ítéletek viszont inkább semleges vonásnak tartják azzal az indokolással, hogy *"a jogorvoslati lehetőség korlátozottsága mindkét félre egyaránt vonatkozik"*.⁴⁸
- (iii) költségek: a különböző bíróságok felfogása nem egységes a választottbírói eljárás költségessége tekintetében. Az ítéletek többsége tényként állapítja meg, hogy a választottbírói eljárás költségesebb a rendes bírósági eljárásnál,⁴⁹ vannak azonban olyan ítéletek is, amelyek szerint *"az eljárási költségek – a választottbírói eljárás rövidebb időtartamából és a jogorvoslati eljárások hiányából adóan – nem feltétlenül jelentenek számottevően magasabb igényérvényesítési költséget a rendes bírósági eljáráshoz képest"*.⁵⁰
- (iv) költségmentesség és illetékfeljegyzési jog hiánya: egy ítélet akként foglal állást, hogy a fogyasztó igényérvényesítési lehetőségét hátrányosan

⁴⁵ Wallacher Lajos: A választottbírói kikötés tisztességtelensége a fogyasztói szerződésekben. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 241-242. o.

⁴⁶ BDT 2013. 2944., a Szegedi Törvényszék 13.P.21.819/2012/9. sz. ítélete, a Szegedi Ítéletábrla Pf.II.20.357/2013/4. sz. részítélete, a Kecskeméti Törvényszék 7.G.40.160/2012/13. sz. ítélete és a Szegedi Ítéletábrla Gf.II.30.165/2013/3. sz. ítélete. Az ügyszámmal jelölt határozatok forrása a Bírósági Határozat Gyűjteménye: <http://birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonim-hatarozatok-tara> (hozzáférés: 2015. április 16.).

⁴⁷ A Szegedi Törvényszék 13.P.21.819/2012/9. sz. ítélete, a Kecskeméti Törvényszék 7.G.40.160/2012/13. sz. ítélete.

⁴⁸ A Szegedi Ítéletábrla Pf.II.20.357/2013/4. sz. részítélete, a Szegedi Ítéletábrla Gf.II.30.165/2013/3. sz. ítélete.

⁴⁹ BDT 2013. 3028., BDT 2013. 2944., a Szegedi Törvényszék 13.P.21.819/2012/9. sz. ítélete, a Fővárosi Törvényszék 19.G.41.344/2012/6. sz. ítélete, a Kecskeméti Törvényszék 7.G.40.160/2012/13. sz. ítélete.

⁵⁰ A Szegedi Ítéletábrla Pf.II.20.357/2013/4. sz. részítélete, a Szegedi Ítéletábrla Gf.II.30.165/2013/3. sz. ítélete.

befolyásolja a költségmentesség és illetékfeljegyzési jog hiánya a választottbírósi eljárásban.⁵¹

Mindezek alapján megállapítható, hogy a 3/2013. PJE-t megelőző rendes bírósági gyakorlat érdemben hasonlította össze a választottbírósi és a rendes bírósági eljárást, és ennek körében értékelte a választottbírósi eljárás előnyeit és hátrányait is, még ha nem is teljes körűen. Megítélésünk szerint vitatható a 3/2013. PJE megközelítése, amely egy szempont – a választottbírósi kikötés kizárólagossága – alapján ítéli tisztességtelennek a fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalta feltételen alapuló választottbírósi kikötést.

A fenti két példa (EBH 2014.G.4. sz. elvi döntés, 3/2013. PJE) semmiképpen sem tekinthető egyedi, elszigetelt eseteknek, ugyanis két olyan instrumentumról van szó, amelyek segítségével a Kúria – az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése alapján – a bíróságok jogalkalmazásának egységét hivatott biztosítani.⁵²

1.2.3 Az Alkotmánybíróság gyakorlata

Az Alkotmánybíróság a választottbírósi kikötésének a jogát, és a rendes jogorvoslatról való lemondás jogát a bírósághoz fordulás jogának negatív oldalából, valamint a szerződéses szabadság alkotmányos jogából vezeti le: *"Az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében biztosított alapjog negatív oldalából, a bírósághoz fordulás jogának negatív aspektusából és a szerződési szabadság alkotmányos jogából következik, hogy a szerződő feleknek joguk van arra, hogy egyező szerződési akarattal bizonyos jogszabály által biztosított lehetőségekről kifejezetten lemondjanak, illetőleg a törvényes lehetőségek igénybevételét – amennyiben azok nem feltétlen érvényesülést kívánó rendelkezések – megállapodásukkal kifejezetten kizárják. (...) Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a szerződő feleknek ilyen joga jogvitájuknak szerződéssel választottbírósi útra terelése. Ez a jog éppen azt jelenti, hogy a szerződő felek lemondanak a bírói úthoz való jogukról, illetőleg a jogorvoslathoz való alkotmányos jogukról, akár úgy, hogy a törvény e joglemondás mellett bizonyos garanciákat biztosít a számukra, akár pedig úgy, hogy joglemondásuk e garanciákra is kiterjed."*⁵³

A jogirodalomban Varga István részben bírálja a fenti felfogást. Álláspontja szerint a fenti okfejtés csak a bírósághoz fordulás jogával kapcsolatban állja meg a helyét (Alkotmány 57. § (1) bek., Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.), a jogorvoslathoz való jog (Alkotmány 57. § (5) bek., Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.) azonban csak az állami bíróságok tekintetében értelmezhető, a választottbírósi ezzel szemben privát bíróság. Ezért az Alkotmányban (és az Alaptörvényben) foglalt jogorvoslathoz való jog nem hozható alkotmányos összefüggésbe a választottbírósi eljárással, aminek egyébként is immanens eleme a jogorvoslat hiánya.⁵⁴ Vagyis a jogorvoslati jog mint alapjog az állammal szemben garancia, orvoslási lehetőség az

⁵¹ A Fővárosi Törvényszék 19.G.41.344/2012/6. sz. ítélete.

⁵² A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 25. §-a.

⁵³ 1282/B/1993. AB határozat, indokolás III.3 pont. Lásd továbbá a 604/B/1990. AB határozat, indokolás 3. a) pontját.

⁵⁴ Varga: i. m. (36. l.) 644-645.

állami szervek tévedéseivel szemben,⁵⁵ nem értelmezhető az állam keretén kívül működő magánbíróságokra.

Vitatható az Alkotmánybíróság nemzeti vagyonról szóló törvénnyel kapcsolatos határozata is,⁵⁶ amely a jogirodalom (Kecskés, Tilk és László) meggyőző véleményével szemben nem állapította meg az Nvt. alaptörvénybe, illetve nemzetközi jogba ütközését.⁵⁷

A fenti kritikák ellenére általánosságban elmondható, hogy az Alkotmánybíróság elismeri a választottbíráskodás lehetőségét, és – szemben a rendes bíróságok egyes döntéseivel – az alkotmánybírósági gyakorlatban nem érzékelhető olyan felfogás, amely a választottbírási eljárás létjogosultságát vagy hatékonyságát megkérdőjelezné.

2. A VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS MAGYAR SZABÁLYOZÁSA: ÁLTALÁNOS HELYZETKÉP

2.1 A hatályos szabályozás

A jelenleg hatályos, választottbíráskodásról szóló törvény (Vbtv.) az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) által 1985-ben elfogadott, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló mintatörvényen ("UNCITRAL Mintatörvény") alapul, annak felépítését, szabályozási rendszerét követi, attól csak a magyar jogrend sajátosságainak érvényesítése érdekében tér el.⁵⁸ Ennek több előnye is van. Egyrészt egyet lehet érteni a Vbtv. indoklásában foglalt megállapításokkal, miszerint a mintatörvény átvétele *"azért indokolt, mert az – a megalkotása óta eltelt idő alatt – a nemzetközi választottbíráskodás meghatározó dokumentumává vált, s egyértelműen kijelöli a választottbíráskodás jogának fejlesztési irányát."*⁵⁹ Másrészt a mintatörvényhez széles körű nemzetközi gyakorlat is kapcsolódik, amit a Vbtv. alkalmazása során is hasznosítani lehet.⁶⁰ Végül a magyar választottbíráskodás nemzetközi elfogadottságát javítja, hogy a szabályozás az UNCITRAL Mintatörvényhez igazodik, nem pedig *"különutas"* szabályozási megoldásokat keres. A jogirodalomban Varga István fogalmazott meg olyan kritikát, amely szerint a Vbtv. túlságosan is követi a mintatörvényt: *"a jogalkotó a Vbtv.-vel lényegében az 1985-ös UNCITRAL Modelltörvény magyarra fordítását és ezzel – a szükséges módosítások és kiegészítések híján – szolgálai átvételét hajtotta végre."*⁶¹ Álláspontja szerint a Vbtv.

⁵⁵ Varga István: 57. § [Bírósági eljárási garanciák], 6.1.5.10 Magánjogi választottbíráskodás. In Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 2167. o.

⁵⁶ 14/2013. (VI. 17.) AB határozat.

⁵⁷ Kecskés László – Tilk Péter: A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 17. §-a (3) bekezdése választottbírási kikötést tiltó szabályának Alaptörvénybe, illetve nemzetközi jogba ütközése. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 213-230. o., valamint László András Dániel: Választottbíráskodás nemzeti vagyonnal kapcsolatos ügyekben. *Magyar Jog*, 2015/3. 152-160. o.

⁵⁸ Kecskés: i. m. (32. lj.) 185. o.

⁵⁹ Vbtv. miniszteri indokolás, általános indokolás 2. pont.

⁶⁰ Elengedő az *UNCITRAL Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration (2012)* című összeállításra gondolni, amely több mint 200 oldalon keresztül, a mintatörvény egyes cikkeihez kapcsolódóan kommentárszerűen foglalja össze a nemzetközi gyakorlatot. Lásd: <http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf> (hozzáférés: 2015. április 16.)

⁶¹ Varga: i. m. (3. lj.) 374. o.

UNCITRAL-harmonizáltsága sok tekintetben indokolatlanul megkérdőjelezetlen.⁶² Annnyiban feltétlenül egyet lehet érteni Varga megállapításával, hogy a jogalkotás során nem szükséges minden körülmények között ragaszkodni az UNCITRAL Mintatörvény megoldásaihoz. Azt viszont a fenti szempontok alapján kifejezetten előnyösnek tekintjük, hogy a magyar szabályozás alapvetően harmonizált az UNCITRAL Mintatörvénnyel.

További általános kritikát jelent, hogy a választottbíróóságok és jogalkotó, ill. rendes bíróságok szerepe közötti kényes egyensúly esetenként felborulni látszik.⁶³ Varga István az ideális viszony *"a jogalkotás és az állami bírósági jogalkalmazás részéről megnyilvánuló lehető legnagyobb támogatás és koordináció, de ugyanakkor egy megfelelő minőségbiztosítás"*⁶⁴ meglétét jelenti. Az egyensúly megbomlását egyrészt az arbitrabilitás indokolatlan szűkítése, másrészt a kivételes jogorvoslati eszközök (érvénytelenítési per, végrehajtás megtagadása) tartalmilag rendes perorvoslattá kvalifikálása⁶⁵ okozhatják.⁶⁶ A jelen tanulmányban felvetett problémák tulajdonképpen mind felfoghatók ilyen egyensúlymegbomlásnak.

2.2 Választottbíráskodás és perjogi kodifikáció

Az új Polgári Perrendtartás kodifikációja során is felmerült a választottbíráskodás szabályainak a módosítása. A Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság javaslata ("Szerkesztőbizottsági Javaslat") szerint szükséges a választottbíráskodásra vonatkozó joganyagnak az új Pp-be – külön fejezetként – történő integrálása.⁶⁷ A Kormány által elfogadott koncepció ezzel szemben a külön törvényben történő szabályozást támogatja.⁶⁸ A vitának a jelen tanulmány szempontjából jelentősége nincs, ezért abban nem foglalunk állást.⁶⁹ A választottbíróósági joganyag – külföldi mintára – Pp-be való integrálásának gondolata azonban jól jelzi, hogy az új Pp. kodifikációja a választottbíróósági joganyagot is érintheti, akár közvetlenül (Pp-be integrálás), akár közvetve (az új Pp. "apropójából" történő Vbtv.-módosítás). A Szerkesztőbizottsági Javaslat egyébként számos olyan pontot azonosít,

⁶² Varga István: Perrendi szabályozási igények azonosítása jogösszehasonlító kitekintéssel. In Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 510. o.

⁶³ Varga: i. m. (36. lj.) 638. o.

⁶⁴ Varga: i. m. (62. lj.) 510-511. o.

⁶⁵ Csak utalunk arra a jogirodalmi kritikára, amely szerint a Legfelsőbb Bíróság túlságosan tágan értelmezi a közrendbe ütközést, mint érvénytelenítési okot: Burián László: Gondolatok a közrend szerepéről. In Kiss Daisy – Varga István (szerk.): *Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János.* Budapest, Eötvös, 2003. 99-122. o., Kecskés László: Lehet-e közrendbe ütköző, ami nem jogellenes? In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve.* Budapest, HVG Orac, 2012. 241-248. o., Vékás Lajos: A közrend sérelme a választottbíróósági ítéletek esetében. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press, 2014. 229-235. o.

⁶⁶ Varga: i. m. (36. lj.) 638. o.

⁶⁷ A Polgári Perjogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság által megtárgyalt a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat által elkészíteni rendelt Koncepció I. tervezete. Lásd Az Új Polgári Perrendtartás Koncepciója (a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció) ("Pp. Koncepció") 52. o.

⁶⁸ Pp. Koncepció, 3. o.

⁶⁹ A szabályozás elhelyezése mellett és ellen szóló érvekre lásd Tímár Kinga: A választottbíráskodással kapcsolatos, aktuális szabályozási szükségletek és javaslatok a polgári perjogi kodifikáció apropóján. In Németh János – Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai.* Budapest, HVG Orac, 2014. 648-652. o.

ahol a jelenlegi szabályozás módosításra szorul, de koncepcionális változtatást – például az UNCITRAL Mintatörvénytől való elmozdulást – nem irányoz elő.⁷⁰

3. A HATÁLYOS MAGYAR SZABÁLYOZÁS EGYES VITATHATÓ PONTJAI

Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – néhány olyan témát mutatunk be, amelyek esetében a hatályos jogi szabályozás vitatható és akár jogalkotói beavatkozást, akár az ítélkezési gyakorlat megváltoztatását igényli.

3.1 Az arbitrabilitás általános szűkítése

A Vbtv. értelmében – törvény kifejezett eltérő rendelkezése hiányában – csak akkor van helye bírósági peres eljárás helyett választottbírósági eljárásnak, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos.⁷¹ Ez azt jelenti, hogy a magyar jog a kereskedelmi jellegű jogviták tekintetében teszi lehetővé a választottbírósági utat.

A folyó perjogi kodifikáció során felmerült azonban annak megfontolása, hogy a választottbírósági út megnyíljon a nem gazdasági-kereskedelmi jellegű magánjogi jogviták rendezésére is.⁷² Varga István megállapítása szerint a nemzetközi gyakorlatban általánosan elfogadottnak nevezhető jogalkotási megoldás, miszerint *"a magánjogi jogviszonyok alanyai (akár tipikus privát szereplők, akár az állam, annak szervei illetőleg annak meghatározó vagy kizárólagos részesedésével működő gazdasági társaságok: szubjektív arbitrabilitás) minden további nélkül derogálhatják az állami bírósági jogvitarendezést, és kiköthetik valamely választottbíróság eljárását olyan jogvitákban, amelyeknek tárgyáról (objektív arbitrabilitás) a magánjog szabályai szerint szabadon rendelkezhetnek."*⁷³ A magyar szabály ezzel szemben arra vezethető vissza, hogy *"nem sikerült teljesen megszabadítania magát a jogalkotónak a szocialista jogrendszerben uralkodó etetista szemlélet azon törekvésétől, hogy a választottbíráskodás alapvető elismerése és kikötöttsége esetén is "utánnnyúljon" a feleknek és korlátok közé szorítsa a privátautonómia érvényesülését."*⁷⁴

A fenti kritikával elvi szinten magunk is egyetértünk, bár nincs tudomásunk arról, hogy a nem kereskedelmi jellegű jogviták választottbírósági útra terelése iránt lenne-e reális igény. Mindenesetre könnyen elképzelhető egy olyan helyzet, amikor két, gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen nem foglalkozó személy egymás közötti vitájában is a választottbírósági út a legelőnyösebb, pl. magánszemélyek lakásbérleti jogvitájánál, ahol gyakran vitatott a bérleti szerződés felmondásának érvényessége és rendes bíróságok előtt csak viszonylag hosszabb idő elteltével születik jogerős ítélet. Ettől függetlenül – és egyébként az Alkotmánybíróság gyakorlata által is alátámasztottan – a választottbírósági út kikötésének joga alkotmányos jogokból is levezethető (lásd az 1.2.3 pontot), ezért valójában arra kellene megfelelő indokot

⁷⁰ Az egyes javaslatokat részletesen feldolgozza és indokolja Timár: i. m. (69. lj.) 654-672. o.

⁷¹ Vbtv. 3. § (1) bek. a) pont és (2) bek.

⁷² Szerkesztőbizottsági Javaslat 52. o.

⁷³ Varga: i. m. (3. lj.) 363. o.

⁷⁴ Varga: i. m. (3. lj.) 374. o.

találni, hogy a nem kereskedelmi jellegű jogvitáknál a magánautonómia miatt nem terjed ki az állami bíróságok eljárása alóli "kiszűrésre".⁷⁵

3.2 Nemzetközi ügyek

Láthattuk, hogy a választottbíráskodás iránti igény a nemzetközi jogviták esetében a legerősebb, mégis paradox módon a magyar szabályozás éppen ezen ügyek tekintetében különösen bizonytalan és kiszámíthatatlan.

A Vbtv. 46. § (3) bekezdése értelmében nemzetközi ügyekben – ha törvény eltérően nem rendelkezik – állandó választottbírásként a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett állandó választottbíráóság ("MKIK VB") jár el. Az idézett rendelkezés többféleképpen is értelmezhető. Szűk – és álláspontunk szerint helyes – értelmezése mellett a Vbtv. 46. § (1) bekezdése a magyarországi székhelyű állandó választottbíráóságok közötti "hatáskörmegosztást" jelent, vagyis csak azt zárja ki, hogy a Vbtv. által nemzetközinek tekintett ügyekben az MKIK VB-n kívüli más, Magyarországon alapított állandó választottbíráóság járjon el. A törvényi rendelkezésnek van azonban egy olyan olvasata is, amely értelmében külföldi székhelyű állandó választottbíráóság tanácsa sem járhat el Magyarországon.

A két lehetséges értelmezés közti választást nehezíti, hogy a Vbtv. nem használja következetesen a választottbíráóság "helye", ill. "székhelye" fogalmait. Egyfelől Vbtv. területi hatályát az a körülmény alapozza meg, hogy "az eseti vagy állandó választottbíráóság helye (székhelye) Magyarországon van".⁷⁶ Másfelől a Vbtv. IV. fejezete a választottbíráóság eljárásának szabályai között a már a "választottbíráskodás helye" tekintetében tartalmaz rendelkezéseket.⁷⁷ A két különböző fogalom (hely, ill. székhely) használatát az indokolhatja, hogy az állandó választottbíráóságnak van székhelye, ahol az intézmény az eljáró tanács munkáját segítő adminisztratív teendőket ellátja, ahová a beadványok küldhetők stb. Az eseti választottbíráóságnak ilyen székhelye nincs, annak csak helye van, ahol az eljárás – legalábbis jogi értelemben – folyik. Az eseti választottbíráskodás helye azt a jogrendszert jelenti, amelybe a választottbíráósági eljárás beágyazódik, amelyhez a választottbíráósági eljárás és az abban született ítélet jogi értelemben tartozik.⁷⁸ A különbségtétel azonban állandó választottbíráóság esetében is értelmezhető, ugyanis nem kizárt, hogy egy állandó választottbíráóság valamely tanácsa nem az állandó választottbíráóság székhelyén, hanem attól eltérő helyen jár el. Elmondható tehát, hogy például a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) mellett szervezett választottbíráóság székhelye ugyan Párizsban van, de a konkrét eljáró választottbíráósági tanács a felek megállapodása alapján eljárhat bárhol máshol. Sőt, az sem kizárt, hogy a tárgyalásokat a felek egyetértésével ténylegesen máshol tartásák, mint a választottbíráskodás jogi értelemben vett "helye".

A fogalmi következetlenség feloldására több jogirodalmi kísérlet is született. Csőke Andrea álláspontja szerint a Vbtv. helyes értelmezése az, hogy a Vbtv. hatályát – és egyben a magyar

⁷⁵ Hasonlóan foglal állást Herbert Küpper: 45. § [A bíróságok] In Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, Századvég, 2009. 1707. o.

⁷⁶ Vbtv. 1. §.

⁷⁷ Vbtv. 31. §.

⁷⁸ Timár: i. m. (69. l.j.) 655. és 658. o., EBH 2003. 959.

rendes bíróságok joghatóságát – a választottbírósági tanács eljárásnak helye alapozza meg.⁷⁹ A Vbtv-ben szereplő "székhely" szó tehát nem jelentheti az állandó választottbíróság szervezeti székhelyét, hanem mindig a választottbíráskodás helyét jelenti. Bár kifejezetten nem foglal állást abban a kérdésben, hogy külföldi székhelyű állandó választottbíróság tanácsa eljárhat-e Magyarországon, elemzéséből arra lehet következtetni, hogy ezt a Vbtv. 46. § (3) bekezdése álláspontja szerint nem tiltja.⁸⁰ Hozzátehetjük, hogy ezt a következtetést támasztja alá a Vbtv. 2. § (3) bekezdése, amely bizonyos – magyarországi ingatlanokkal kapcsolatos – jogvitákra nézve írja elő, hogy kizárólag magyarországi székhelyű állandó választottbíróság járhat el saját eljárási szabályzatának alkalmazása mellett. Ebből ugyanis *a contrario* következik, hogy a Vbtv. hatálya alá tartozó más jogviták esetében ilyen korlátozás nem érvényesül, tehát külföldi székhelyű állandó választottbíróság (pontosabban annak tanácsa) eljárhat.

Timár Kinga szerint ezzel szemben két jogértelmezés képzelhető el. Ha a Vbtv. 1. §-a szerint az eljáró választottbírósági tanács eljárásának a helye alapozza meg a Vbtv. területi hatályát, akkor a Vbtv. hatálya kiterjed a külföldi választottbíróság magyarországi tanácsának az eljárására is. Márpedig ez nézete szerint azt eredményezi, hogy a Vbtv. 46. § (3) bekezdése is alkalmazható lesz, ami azzal jár, hogy a külföldi állandó választottbíróság eljárásának kikötése a Vbtv-be ütközik és érvénytelen. A másik lehetséges értelmezés Timár szerint az, hogy a Vbtv. 1. §-ában szereplő "székhely" kifejezés az állandó választottbíróság szervezeti székhelyét jelöli, ekkor azonban a külföldi székhelyű választottbíróság magyarországi eljárására egyáltalán nem terjed ki a Vbtv. területi hatálya.⁸¹

Éless Tamás ismét más megközelítésben tárgyalja a kérdéskört.⁸² Rámutat, hogy a Vbtv. eltér az UNCITRAL Mintatörvénytől, ugyanis az előbbi a "választottbíróság helye (székhelye)", az utóbbi viszont a "választottbíráskodás helye" kifejezéssel határozza meg saját hatályát. Felfogása szerint "választottbíróság" alatt a Vbtv. hatálya szempontjából eseti választottbíróság esetében az eljáró választottbírói tanácsot (*arbitral tribunal*), állandó választottbíróság esetén viszont magát az intézményt – nem pedig az intézmény keretében eljáró tanácsot – kell tekinteni. Éless ezt az értelmezést két fő érveléssel támasztja alá. Egyrészt ha mind állandó, mind eseti választottbíróság alatt az eljáró tanácsot kellene érteni, akkor értelmetlen lenne a Vbtv.-ben szereplő "helye (székhelye)" kettős kifejezés, hanem a jogszabály a "választottbíróság helye" megfogalmazást használná. Másrészt ez az értelmezés oda vezetne, hogy külföldi székhelyű állandó választottbíróság tanácsára kiterjedne a Vbtv. hatálya és ezért a tanács – az MKIK VB kizárólagos hatáskörére tekintettel – nem járhatna el Magyarországon. Ez utóbbi eredmény azonban Éless szerint "nyilvánvalóan nem megengedhető, hiszen letörölné Magyarországot az állandó választottbírósági intézmények által folytatott nemzetközi választottbíráskodás lehetséges helyszíneinek térképéről", amely értelmezés ellentétes a jogalkotó szándékával, továbbá "képtelen és nem kívánatos

⁷⁹ Csöke Andrea: Választottbírósági "senkiföldje"? *Magyar Jog*, 2014/12. 723-274. o.

⁸⁰ Csöke álláspontja szerint a magyar választottbíróság előtt indított nemzetközi ügyek esetében van csak kizárólagos hatásköre az MKIK Választottbíróságnak, Csöke: i. m. (79. lj.) 723. o.

⁸¹ Timár: i. m. (69. lj.) 656. o.

⁸² Éless Tamás: Adalékok a választottbíráskodásról szóló törvény hatályának helyes értelmezéséhez. *Magyar Jog*, 2015/4. 240-244. o.

eredményre vezetne".⁸³ Éless tanulmánya további rendkívül alapos elemzést tartalmaz a Vbtv. mint *lex arbitri* (választottbíráskodásra irányadó jog) alkalmazhatóságával kapcsolatban.⁸⁴

A magunk részéről – anélkül, hogy a Vbtv. hatályával (alkalmazhatóságával) kapcsolatos vitában állást foglalnánk – csak egy olyan jogértelmezést tartunk elfogadhatónak, ami szerint a külföldi székhelyű állandó választottbíróóság tanácsa is eljárhat Magyarországon, erre az esetre az MKIK VB kizárólagos hatáskörét kikötő szabály álláspontunk szerint nem alkalmazandó. Irányadó bírói gyakorlat hiányában azonban jelenleg jelentős jogbizonytalanság tapasztalható, ezért feltétlenül indokolt a Vbtv. módosítása. Egyrészt – egyetértve Éless⁸⁵ és Timár⁸⁶ javaslatával – szükséges a Vbtv. szóhasználatát pontosítani és egységesíteni, és szükséges a Vbtv. hatályának újragondolása is. Másrészt felülvizsgálandó az MKIK VB kizárólagos hatásköre is.⁸⁷ A jogpolitikai cél, ami az ítélkezés minőségének biztosítása volt,⁸⁸ nem indokolja a felek magánautonómiájának ilyen korlátozását. Varga megállapításával értünk egyet, aki szerint a felek rendes bíróság alóli "kiszerezésének" éppen az az alapvető célja, hogy a döntéshozó fórumot, annak minden minőségi jellemzőjét az összetételtől az eljárási részletszabályokig a felek maguk határozhassák meg.⁸⁹ Hasonlóan foglal állást Éless is, aki megjegyzi, hogy az ügyek egy csoportjára nézve valamely állandó választottbíróóság számára kizárólagos eljárási jogosultságot biztosító szabály a kereskedelmi választottbíráskodás szellemétől idegen, és szokatlan a nemzetközi választottbíráskodás színterén.⁹⁰

Végül az MKIK VB kizárólagos hatáskörének esetleges fenntartása esetén is egyértelművé kell tenni, hogy ez nem zárja ki külföldi székhelyű állandó választottbíróóságok tanácsainak magyarországi eljárását. Ha ugyanis a felek minden további nélkül megállapodhatnak például az *ICC International Court of Arbitration* bécsi, londoni vagy párizsi eljárásában, akkor a magyar félre nézve kifejezetten hátrányos, ha ugyanezen intézmények budapesti eljárását nem köthetik ki.

3.3 Felszámolás alá került felperesi cégek jogvitái

Amint már említettük, a Szegedi Ítéltábla egy friss végzésében akként foglalt állást, hogy a felszámolás alá került cég nem indíthat választottbíróósági eljárást, ugyanis ez a felszámolási eljárás céljával és a hitelezők érdekeivel lenne ellentétes. A végzést a Kúria elvi bírósági döntésként tett közzé.⁹¹

A konkrét ügyben a peres felek között alvállalkozási szerződés jött létre, amelyben a felek a szerződéssel kapcsolatos jogvitájukra az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság eljárását kötötték ki. A felperes felszámolás alá került, majd ezt követően a szerződés alapján közel 186 millió forintnyi követelést kívánt

⁸³ Éless: i. m. (82. lj.) 242. o.

⁸⁴ Éless: i. m. (82. lj.) 243-244. o.

⁸⁵ Éless: i. m. (82. lj.) 244. o.

⁸⁶ Timár: i. m. (69. lj.) 656-658. o. Ezt célul tűzi ki a Szerkesztőbizottsági Javaslat is (52. o.).

⁸⁷ A Szerkesztőbizottsági Javaslatban ez a felvetés is megjelenik (52. o.)

⁸⁸ Éless: i. m. (82. lj.) 241. o.

⁸⁹ Varga: i. m. (36. lj.) 642. o.

⁹⁰ Éless: i. m. (82. lj.) 240-241. o.

⁹¹ EBH 2014.G.4., Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.014/2012.

érvényesíteni az alperessel szemben. A pert azonban nem a kikötött választottbírótság előtt, hanem rendes bíróság előtt indította meg. Az elsőfokú bíróság a választottbíróstági kikötésre tekintettel a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította. A végzés ellen a felperes fellebbezett. A fellebbezést a Szegedi Ítéltábla alaposnak találta, a végzést hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróságot az eljárás folytatására és újabb határozat hozatalára utasította.

Az Ítéltábla jogi érvelése azon alapul, hogy megítélése szerint választottbíróstági eljárás nem egyeztethető össze a hitelezők érdekeivel. Ennek alátámasztására a bíróság a választottbíróstági eljárás alábbi sajátosságaira hivatkozik: (i) nincs lehetőség arra, hogy a hitelezők a felszámolás alá került cég pernyertessége érdekében beavatkozzanak az eljárásba; (ii) az eljárás nem nyilvános; (iii) az esetlegesen jogszabálysértő ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek; (iv) az érvénytelenítési perben a jogorvoslat lehetősége szűkre szabott; (v) az eljárás költsége meghaladja a rendes bírósági eljárását; továbbá (vi) a felperes nem részesülhet illetékfeljegyzési jogban. A fenti körülmények az Ítéltábla megítélése szerint alapvetően gátolják a felperes igényérvényesítését, ezért a választottbíróstági kikötés *"betarthatatlanná vált"*. A bíróság tehát a Vbtv. 8. § (1) bekezdésében foglalt azon rendelkezésre támaszkodott, amely szerint a rendes bíróság nem utasítja el a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül, *"ha úgy ítéli meg, hogy a választottbíróstági szerződés (...) betarthatatlan."*

A bíróság döntése megítélésünk szerint több szempontból is vitatható. Nem megalapozott ugyanis az a feltevés, hogy a választottbíróstági eljárás kevésbé lenne hatékony, mint a rendes bírósági eljárás. A bíróság által felhozott érvek egy része csak nagyon távoli, vagy semmilyen összefüggésbe nem hozható az igényérvényesítés hatékonyságával (pl. hitelezők beavatkozásának kizártsága, bizalmasság). Az érvek egy másik része pedig éppen olyan sajátosságokra utal, amelyeket a választottbíróstági eljárás előnyének szoktak tekinteni (az eljárás egyfokú jellege és a szűkre szabott jogorvoslat). Végül költségek tekintetében sem tehető olyan állítás, hogy a választottbíróstági eljárás feltétlenül drágább lenne a rendes bírósági eljárásnál, már csak azért sem, mert a felperes pernyertessége esetére számíthat arra, hogy a választottbírótság nagyvonalúbban ítél meg perköltséget, mint a rendes bíróság, így a választottbíróstági eljárás végső soron nem csak gyorsabbnak, hanem kevésbé költségesnek is bizonyul, mint a rendes bírósági eljárás. Az egyetlen olyan, a Szegedi Ítéltábla által felsorolt körülmény, amely valóban gátolhatja az igényérvényesítést, az illetékfeljegyzési jog hiánya: ha ugyanis a felszámolás alá került cég nem tudja megfizetni a választottbíróstági díjelőleget, akkor jogait semmilyen fórum előtt nem tudja érvényesíteni. A közzétett végzés indokolásából azonban nem derül ki, hogy a bíróság vizsgálta-e a konkrét felperes anyagi helyzetét.

Hasonló esettel szembesült a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (BGH) is egy konkrét ügyben, ahol egy fizetésektelen cég választottbíróstági kikötés ellenére rendes bíróság előtt indított peres eljárást.⁹² A Szegedi Ítéltábla által alkalmazott Vbtv. 8. § (1) bekezdése az UNCITRAL Mintatörvény 8. cikkén alapul, akárcsak a német polgári perrendtartás irányadó szabálya,⁹³ így a BGH és a Szegedi Ítéltábla gyakorlatilag azonos tartalmú jogszabályi rendelkezéseket alkalmazott. A BGH – hasonlóan a Szegedi Ítéltáblához – akként foglalt állást, hogy a felszámolás alá került, fizetésektelen felperes számára a választottbíróstági

⁹² BGH III ZR 33/00, CLOUT Case 404.

⁹³ Zivilprozessordnung (ZPO) 1032. § (1) bek.

szervezés betarthatatlan. Ami viszont jelentős különbség a BGH és a Szegedi Ítéltábla döntése között, az az, hogy a BGH konkrétan vizsgálta a felperes anyagi helyzetét, és ez alapján állapította meg, hogy a cég a választottbírói díjelőleget nem tudja megfizetni. A BGH ebből és csak ebből az okból tekintette betarthatatlannak a választottbírói szerződést, és nem vizsgálta, hogy a választottbírói vagy a rendes bírósági eljárás a hatékonyabb.⁹⁴

A magunk részéről a BGH megközelítését két okból is szerencsésebbnek tartjuk, mint a magyar bíróságét. Egyrészt a BGH döntése nem általánosságban zárja ki a felszámolás alá került cég választottbírói eljárási igényérvényesítését, hanem csak akkor, ha a cég nem tudja megfizetni a választottbírói díjelőleget. Másrészt a BGH anélkül tudta megfelelően megindokolni a rendes bíróság hatáskörét, hogy egyúttal a választottbírói eljárás hatékonyságát általánosságban is kétségbe vonta volna.

Mindazonáltal a BGH megközelítése is vitatható, olyannyira, hogy a Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit (DIS) 2002. november 28-29-én külön konferenciát szentelt a BGH döntésének.⁹⁵ Azt a német jogirodalom többsége azt nem vitatja, hogy a választottbírói eljárás költségeit viselni képtelen fél jogosult rendes bírósághoz fordulni, ellenkező esetben a választottbírói kikötés az igényérvényesítésről való teljes lemondást jelentene. A kritika lényege, hogy helyesebb lenne megadni az ilyen félnek a választottbírói szerződéstől való elállás jogát ahelyett, hogy a kikötés automatikusan, törvény erejénél fogva "betarthatatlannak" minősülne. A korábbi jogszabályi környezet alapján maga a BGH gyakorlata is ebbe az irányba mutatott, és ezen változtatott a fent bemutatott döntés, amit a német jogirodalom több szempontból is aggályosnak tart.⁹⁶ Végül említésre méltó, hogy az angol Court of Appeal a *Paczy v Haendler & Natermann* ügyben éppen ellenkezőleg foglalt állást, és az ügyben eljáró Lord Buckley megjegyezte, hogy egy választottbírói kikötés ugyanúgy nem lesz betarthatatlan a felperes nehéz anyagi helyzete miatt, ahogy egy adásvételi szerződés sem válik betarthatatlanná azért, hogy a vevő nem tudja kifizetni a vételárát.⁹⁷ A nemzetközi gyakorlat részletes elemzése túlmutat a jelen írás keretein, arról külön tanulmány fog készülni.

3.4 Ideiglenes és biztosítási intézkedések

A választottbírói eljárás – a felek eltérő megállapodása hiányában – jogosult ideiglenes intézkedés elrendelésére. A választottbírói eljárás kérelemre bármelyik felet utasíthatja, hogy minden olyan ideiglenes intézkedést tegyen meg, amelyet a vita tárgya vonatkozásában a választottbírói eljárás szükségesnek tart. A választottbírói eljárás bármelyik felet megfelelő biztosíték adására szólíthatja

⁹⁴ A német bírói gyakorlatban a Kammergericht Berlin is hasonló következtetésre jutott egy konkrét esetben (KG Berlin 13.08.2001, SchiedsVZ 2003, 239, az esetet ismerteti Böckstiegel, Karl-Heinz – Kröll, Stefan Michael – Nacimiento, Patricia (eds.): *Arbitration in Germany. The Model Law in Practice*. Kluwer, 2015. 120-121. o.).

⁹⁵ A konferencia anyagát külön könyvben publikálták, lásd German Institution of Arbitration (ed.): *Financial Capacity of the Parties. A Condition of the Validity of Arbitration Agreements?* Peter Lang, Frankfurt, 2004.

⁹⁶ Összefoglalóan lásd Wagner, Gerhard: Poor Parties and German Forums: Placing Arbitration under the Sword of Damocles? In German Institution of Arbitration (ed.): *Financial Capacity of the Parties. A Condition of the Validity of Arbitration Agreements?* Peter Lang, Frankfurt, 2004. 9-35. o.

⁹⁷ Hunter, Robert: Impecuniosity of the Parties and its Effect on Arbitration – An English Perspective. In German Institution of Arbitration (ed.): *Financial Capacity of the Parties. A Condition of the Validity of Arbitration Agreements?* Peter Lang, Frankfurt, 2004. 111-112. o.

fel az ilyen intézkedéssel kapcsolatban.⁹⁸ Problémát jelent azonban, hogy a Vbtv. indokolása szerint "a választottbíróság által elrendelt ideiglenes intézkedés csak a feleknek szól, a választottbíróság nem utasíthat harmadik személyeket, továbbá nem kényszerítheti ki intézkedései végrehajtását a felekkel szemben sem. A választottbíróság ideiglenes intézkedésre vonatkozó határozatának végre nem hajtásából adódó anyagi következményekről a választottbírósági ítéletben kell rendelkezni."

Végrehajtható ideiglenes intézkedést a rendes bíróság jogosult elrendelni, ez nem összeegyeztethetetlen a választottbírósági eljárással.⁹⁹ Álláspontunk szerint azonban indokolatlan elvárni a féltől, hogy ideiglenes intézkedés iránti kérelmét rendes bírósághoz nyújtsa be, ez ugyanis az eljárás felesleges megkettőzését jelenti, többletköltségeket és idővesztést okoz. Azt tartanánk helyes megoldásnak, ha a választottbíróság által elrendelt ideiglenes (és biztosítási) intézkedés a rendes bíróság hasonló tárgyú végzésével azonos hatályú lenne.¹⁰⁰ Ez egyrészt hozzájárulna a választottbírósági eljárás hatékonyságához,¹⁰¹ másrészt már csak azért is következetes megoldást jelentene, mert egyébként a választottbíróság ítéletének hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté.¹⁰²

A Vbtv. jelenleg hatályos szabályozása az UNCITRAL Mintatörvény eredeti, 1985. évi szövegén alapul.¹⁰³ Az új, 2006-ban módosított mintatörvény azonban jóval részletesebben, egy teljesen új fejezetben szabályozza az ideiglenes intézkedéseket.¹⁰⁴ A módosításra éppen az adott okot, hogy a választottbíróság által elrendelt ideiglenes intézkedések végrehajtása kifejezett szabályok hiányában rendkívül bizonytalan volt.¹⁰⁵ Az új mintatörvény már kifejezetten rendelkezik az ideiglenes intézkedés végrehajthatóságáról: "*interim measure issued by an arbitral tribunal shall be recognized as binding and, unless otherwise provided by the arbitral tribunal, enforced upon application to the competent court, irrespective of the country in which it was issued*".¹⁰⁶ A mintatörvény külön nevesíti azokat a feltételeket, amelyek teljesülése esetén a bíróság megtagadhatja a választottbíróság által elrendelt ideiglenes intézkedés végrehajtását.¹⁰⁷

Mindezek alapján annak jogszabályi elismerése, hogy a választottbíróság által elrendelt ideiglenes intézkedés végrehajtható, valójában nem igényelne mást, mint a Vbtv.-nek az UNCITRAL mintatörvény 2006. évi módosításához történő hozzáigazítását.¹⁰⁸

⁹⁸ Vbtv. 26. § (1) bek.

⁹⁹ Vbtv. 37. § (1) bek.

¹⁰⁰ Ugyanezt javasolja Murányi Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróságok működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 334. o.

¹⁰¹ Redfern, Alan: Interim measures. In Newman, Lawrence W. – Hill, Richard D. (eds.): *The Leading Arbitrators' Guide to International Arbitration*. New York, Juris Publishing, 2008. 235. o.

¹⁰² Vbtv. 58. §. Megjegyezzük, hogy választottbíróság által elrendelhető ideiglenes intézkedés annyiban így sem tudja teljes mértékben betölteni a rendes bíróság által elrendelt intézkedés szerepét, hogy a választottbíróság harmadik – a választottbírósági kikötésben nem részes – személyekkel szemben ideiglenes intézkedést nem hozhat, szemben a rendes bírósággal, amelynek megvan ez a jogosultsága (lásd pl. az iparjogvédelmi ügyeket).

¹⁰³ UNCITRAL Mintatörvény (1985), 17. cikk.

¹⁰⁴ UNCITRAL Mintatörvény (2006), IV. A. fejezete.

¹⁰⁵ Born, Gary B.: *International Arbitration. Cases and Materials*. Kluwer, 2011. 840. o.

¹⁰⁶ UNCITRAL Mintatörvény (2006), 17 H. cikk.

¹⁰⁷ UNCITRAL Mintatörvény (2006), 17 I. cikk.

¹⁰⁸ Ezt javasolja Timár Kinga is, Timár: i. m. (69. lj.) 665. o.

Megjegyezzük, hogy a svájci,¹⁰⁹ a német¹¹⁰ és az osztrák jog¹¹¹ szerint is végrehajthatók a választottbírók ideiglenes intézkedései.

3.5 Az engedményezés hatása a választottbírói kikötésre

Kérdésként merül fel, hogy ha a jogosult engedményezi egy választottbírói kikötést tartalmazó szerződésből eredő követelését, akkor az engedményes milyen fórum előtt érvényesítheti az engedményezett követelését. A kérdésfeltevés indoka az, hogy az általánosan elfogadott nézet szerint a választottbírói kikötés jogi értelemben külön szerződést alkot attól a szerződéstől, amelybe foglalták (*doctrine of separability*). Márpedig ebből az következne, hogy a választottbírói kikötésre nem terjed ki az alapszerződésből eredő követelés(ek) engedményezése. A kérdésre némileg eltérő választ adnak a magyar és külföldi választottbírók és a rendes bíróságok, ezért indokolt a kérdéskör részletesebb vizsgálata.

A publikált döntések alapján a hazai választottbírói gyakorlat¹¹² egységes a tekintetben, hogy a követelés engedményezésével a jogok – ideértve az igényérvényesítés módját – olyan tartalommal szállnak át az engedményezőről az engedményesre, ahogy azok az engedményezőt megillették, így az engedményes jogosult és egyben köteles is jogait választottbírói úton érvényesíteni. Következésképpen az eljáró választottbírói tanácsok álláspontja értelmében az engedményezéssel a követelés érvényesítésének a joga száll át, amely joghoz szorosan kapcsolódik az, hogy az adott jogot, mely fórum előtt lehet érvényesíteni.

3.5.1 A nemzetközi gyakorlat

A hazai választottbírói gyakorlat összhangban áll az irányadó nemzetközi gyakorlattal.¹¹³ Mind az osztrák¹¹⁴, svájci¹¹⁵ és német bírói gyakorlat¹¹⁶ egységes annak a megítélésében, hogy az engedményezéssel az engedményest köti az engedményező és az adós közötti szerződésben foglalt választottbírói kikötés is. A 2000-es évekre a francia bírói

¹⁰⁹ Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG), 183. cikk (2) bek.

¹¹⁰ ZPO 1041. § (2) bek., Böckstiegel–Kröll–Nacimiento: i. m. (94. lj.) 232-236. o.

¹¹¹ Zivilprozessordnung (öZPO) 593. § (3) bek., Schwarz, Franz T. – Konrad, Christian W.: *The Vienna Rules. A Commentary on International Arbitration in Austria*. Kuwer, 2009. 584-593. o.

¹¹² VB/97169. és VB/00188. sz. döntések.

¹¹³ Kezdetben a nemzetközi gyakorlat sem volt egységesnek tekinthető. Egyes döntések a választottbírói kikötést általánosságban a szerződéses kötelezettségtől különálló, olyan személyes jellegű kötelezettségnek tekintették, amely nem képezhet engedményezés tárgyát (lásd például az angol bíróságok döntéseit a *Cottage Club Estates Ltd v Woodside Estates Co (Amersham) Ltd* [1928] 2 K.B. 463 és a *London Steamship Owners Mutual Insurance Association Ltd v Bombay Trading Co Ltd* [1990] ügyekben). A nemzetközi gyakorlatban napjainkban is személyes jellegűnek tekintik azon választottbírói kikötéseket, amelyeket a felek utólag a jogvita kialakulását követően kötöttek meg, avagy a választottbírói kikötésben a felek már az eljáró választottbíró személyét is megjelölték (Bővebben lásd Girsberger, Daniel - Hausmaninger, Christian: *Assignment of Rights and Agreement to Arbitrate*. *Arbitration International*, June 1992 (Volume 8, Issue 2), 121-166. o.).

¹¹⁴ Schwarz–Konrad: i. m. (111. lj.) 342. o.

¹¹⁵ Lew, Julian D. M. – Mistelis, Loukas A. – Kröll, Stefan: *Comparative International Commercial Arbitration*. Kluwer, 2003. 147-148. o. Girsberger–Hausmaninger: i. m. (113. lj.) 121-166. o.

¹¹⁶ Lew–Mistelis–Kröll: i. m. (115. lj.) 147-148. o., Rubino-Sammartano, Mauro: *International Arbitration Law and Practice*. Kluwer, 2001. 291. o., Girsberger–Hausmaninger: i. m. (113. lj.) 121-166. o., Böckstiegel–Kröll–Nacimiento: i. m. (94. lj.) 91. o.

gyakorlat¹¹⁷ is abba az irányba mozdult, hogy a választottbíróági kikötés kifejezett rendelkezés hiányában is köti az engedményt.¹¹⁸ A fentiekkel azonos következtetésre jutott az angol bírói gyakorlat¹¹⁹ és jogirodalom¹²⁰ is, amelyet az 1996-os választottbíróági törvény speciális "fél" fogalma is támogatott.¹²¹

Sajnálatos módon sem a New Yorki Egyezmény, sem pedig a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Európai Egyezmény¹²² nem tartalmaz rendelkezést a választottbíróági kikötés engedményezhetősége tárgyában. A fentiekhez hasonlóan az UNCITRAL Modelltörvény sem tartalmaz kifejezett rendelkezést a választottbíróági klauzulák engedményezhetőségének témakörében. Az UNCITRAL Modelltörvénnyel összefüggésben – az egységes joggyakorlat megteremtése érdekében – 2012-ben kiadott jogesetgyűjtemény¹²³ is a választottbíróági kikötés engedményezhetőségének kérdését pusztán közvetve, a választottbíróági határozat érvénytelenítésének, elismerésének és végrehajthatóságának kérdésköreit elemezve említi érintőlegesen.

A fentiek alapján látszik, hogy kifejezett normatív rendelkezés hiányában is, az egységes nemzetközi gyakorlat alapvetően a választottbíróági kikötést nem személyes jellegű kötelezettségvállalásnak tekintette, hanem az engedményezett követelés szerves részét képező olyan jognak, amely főszabály szerint automatikusan átszáll a követelés engedményezésével együtt.¹²⁴

Megállapítható tehát, hogy az engedményezés tekintetében a nemzetközi jogirodalom áttörte a "*separability doktrinaként*" ismert elvet. A *separability* elv értelmében ugyanis a választottbíróági kikötés az alapszerződéstől független, önálló szerződés. A *separability* elv kialakulásának több fő oka volt. Elsősorban át kellett hidalni azt a problémakört, hogy a szerződés érvénytelensége esetén a választottbíróági klauzula is érvénytelenné váljon, aminek következtében a választottbíróóság hatásköre vitatottá vált volna. Másodsorban pedig a gyakorlat abba az irányba kívánt elmozdulni, hogy a választottbíróági kikötésre eltérő jogot lehessen kikötni, mint az alapulfekvő szerződésre. A nemzetközi gyakorlat¹²⁵ alapján azonban a fenti kétségtelenül jogos indokok főszabály szerint¹²⁶ nem jelentették azt, hogy a

¹¹⁷ Lew–Mistelis–Kröll: i. m. (115. lj.) 147-148. o.

¹¹⁸ A német és a francia gyakorlattal összefüggésben lásd Blackaby–Partasides–Redfern–Hunter: i. m. (6. lj.) 103. o.

¹¹⁹ Lew–Mistelis–Kröll: i. m. (115. lj.) 147-148. o.

¹²⁰ Mustill, Michael J. – Boyd, Stewart C.: *The Law and Practice of Commercial Arbitration in England*. London, Butterworths, 1989. 138. o.

¹²¹ Az angol választottbíróági törvény 82. § (2) bekezdése kimondja ugyanis, hogy a választottbíróági szerződésben félnek minősül mindaz, aki a választottbíróági szerződés alapján az azt kötő személy nevében, vagy képviselőjében érvényesít igényt. Arbitration Act 1996, 82. § (2) bek: "*a party to an arbitration agreement includes any person claiming under or through a party to the agreement*".

¹²² A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény, kihirdette az 1964. évi 8. törvényerejű rendelet.

¹²³ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, elérhető <http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf>. (hozzáférés: 2015. április 19.)

¹²⁴ Tekintettel arra, hogy a választottbíróági kikötés engedményezhetőségének vizsgálatakor a választottbíróági kikötés tekintetében alkalmazandó jogot kell figyelembe venni, így azon jogrendszerekben, ahol az engedményezéshez a kötelezett jóváhagyása is kell, természetesen nem beszélhetünk automatikus átszállásról.

¹²⁵ Rubino-Sammartano: i.m. (116. lj.) 292. o.

¹²⁶ A jogirodalomban ismert olyan jogeset is, amelyben az eljáró orosz tanács végletekig formális megközelítése alapján a választottbíróági kikötés egy az alapszerződéstől független, önálló szerződés, amelyből fakadó

separability elv áttörésével ne lehessen kimondani, hogy az alapulfekvő követelés engedményezése esetén a választottbírói kikötés, mint az igényérvényesítés eljárásrendjét és módját meghatározó választottbírói kikötés a követelés elválaszthatatlan részét képezi. A *separability* elv áttörése mellett szót több, később ismertetésre kerülő, a kötelezett védelme mellett szóló érv is.

A választottbírói kikötés automatikus átszállásával összefüggésben ugyanakkor felmerül annak a kérdése, hogy a szerződő felek kizárhatják-e, avagy a kötelezett hozzájárulásához köthetik-e a követelés – és ezáltal a választottbírói kikötés – engedményezésének a lehetőségét, ezáltal kifejezésre juttatva azt a körülményt, hogy a követelés és a választottbírói kikötés a felek személyes jellegű kötelezettségvállalásának a részét képezte. A nemzetközi gyakorlat¹²⁷ a fenti kérdésre adott válaszában elismerte a felek szabadságát a tekintetben, hogy a követelés, avagy kizárólag a választottbírói kikötés engedményezhetőségéről szabadon döntsenek. Mindezek alapján megállapítható, hogy főszabály szerint a választottbírói kikötés nem tekinthető személyes jellegű kötelezettségvállalásnak. Ugyanakkor indokolt, hogy a választottbírói kikötés – az alapul fekvő követeléssel együttes, automatikus – engedményezhetőségének kizárásával a felek biztosítani tudják, hogy csak az általuk megválasztott szerződő partner érvényesíthessen velük szemben igényt a választottbírói előtt. Felmerül továbbá a kérdés, hogy a választottbírói kikötés csak abban az esetben tekinthető-e személyes jellegű kötelezettségvállalásnak, ha – az engedményezés lehetőségének kizárásával – a felek ezt kifejezetten kijelentették, avagy az az alapul fekvő jogviszony, illetve a választottbírói kikötés jellegéből is fakadhat. A nemzetközi gyakorlatban több esetben is személyes jellegűnek tekintették azon választottbírói kikötéseket, amelyeket a felek utólag a jogvita kialakulását követően kötöttek meg, avagy a választottbírói kikötésben már az eljáró választottbíró személyét is megjelölték.¹²⁸ A fenti esetekben eltérő okokból ugyan, de az eljáró választottbírói tanácsok, illetve rendes bíróságok úgy ítélték meg, hogy az adott fél csak az eredeti szerződéses partnerével kötött volna választottbírói szerződést, így a választottbírói kikötés automatikus átszállása a kötelezetti pozíció terhesebbé válásával járna.

Mindezeket összefoglalva a választottbírói kikötés automatikus átszállásának akadályát képezheti az, amennyiben a felek – a választottbírói kikötés személyes jellegét kimutatva – annak engedményezhetőségét kizárják, avagy az eljáró fórum tud a körülmények figyelembevételével, minden kétséget kizáróan arra következtetni, hogy kifejezett rendelkezés hiányában is az eredeti szerződő felek a választottbírói kikötést személyes jellegű kötelezettségvállalásnak tekintették.

jogokat csak kifejezett írásbeli engedményezéssel lehet átengedni. Rubino-Sammartano: i.m. (116. l.j.) 293. o. Hasonló álláspontot fogadott el a bolgár Legfelsőbb Bíróság, amikor kimondta, hogy az alapulfekvő követelés engedményezésével nem száll át automatikusan a választottbírói kikötés. A döntés értelmében az alanyváltozásnak külön a választottbírói szerződés tekintetében is végbe kell külön mennie. Bővebben lásd Sarbinova, Dafina D.: The Effect of an Assignment of Contractual Rights on Arbitration Clauses. An Interpretation by the Highest Court in Bulgaria. Elérhető: <http://www.lcia.org/media/Download.aspx?MediaId=369> (hozzáférés: 2015. április 21.).

¹²⁷ Lew–Mistelis–Kröll: i. m. (115. l.j.) 148. o.

¹²⁸ Girsberger–Hausmaninger: i. m. (113. l.j.) 121-166. o.

A fentiekkel összefüggésben ugyancsak vizsgálandó az a körülmény, hogy az engedményezés mikor és mennyiben eredményezi a kötelezetti pozíció terhesebbé válását. A választottbírói kikötés automatikus átszállása melletti legfontosabb érv az, hogy ellenkező esetben a jogosult egyoldalú döntésével meg tudná változtatni az igényérvényesítésre vonatkozó eljárásrendet, kivonva magát a választottbírói eljárás alól, ami értelemszerűen a kötelezetti pozíció terhesebbé válásával járhat. Számos esetben azonban a választottbírói kikötés automatikus átszállása is a kötelezetti pozíció terhesebbé válásával járhat, amely esetben a kötelezett joggal hivatkozhat a választottbírói eljárás során az eljáró tanács hatáskörének a hiányára. A felek sok esetben jövőbeni esetleges jogvitájuk eldöntésére a választottbírói kikötésben – kettejük viszonylatában – semleges jogot és helyszínt kötnek ki. A felek közötti egyensúly felborulásával járhat, ha a korábban választott jog egybeesik az engedményes személyes jogával, avagy az eredetileg választott helyszín szoros kapcsolatban van az engedménnyel, vagy az a viszony, amely fennállt az engedményező és az engedményes között, és amely az egyfokú vitarendezést eredményező választottbírói megállapodáshoz vezetett, egyáltalán nem áll fenn az engedménnyel.

Általánosságban nem jelenthető ki, hogy a választottbírói eljárások költségesebbek lennének a rendes bírósági eljárásoknál, ugyanakkor sok esetben a kötelezett, mint potenciális alperes által előlegezendő költségek magasabbak, mint a rendes bírósági eljárásokban az alperes által előlegezendő költségek. Így például míg a magyar rendes bírósági (és választottbírói) eljárásban is a felperesnek keletkezik fizetési kötelezettsége az eljárás megindításával összefüggésben, addig egy ICC választottbírói eljárásban az alperes is köteles díjelőleget fizetni. Továbbá kétséges lehet, hogy az adott jogrend elismeri-e a perköltségbiztosíték intézményét választottbírói eljárások esetén is. Tekintettel arra, hogy az engedményezés következtében a követelés érvényesítésére jogosult személye megváltozik, eltérően alakul a felperes pervesztés esetén történő helytállási képessége is, amelyre az alperes okkal hivatkozhat.

A nemzetközi gyakorlatban többször felmerült annak a kérdése, hogy a választottbírói kikötés létrejöttével szemben támasztott formai követelménynek, azaz az írásbeliségnek az engedményezés során is meg kell-e felelni. Sok esetben ugyanis az alapul fekvő követelés létrejöttéhez a nemzeti jogrendek nem írnak elő formai követelményt, aminek következtében az engedményezésre sem írásban kerül sor. A nemzetközi gyakorlatban¹²⁹ a német,¹³⁰ az osztrák és az amerikai bíróságok is egyhangúan azt a következtetést vonták le, hogy az engedményezésre nem alkalmazandók azok a formai követelmények, amiket a jogrend a követelés létrejövetelével szemben támasz.¹³¹ A választottbírói kikötéssel szemben támasztott írásbeli formakényszer ugyanis a feleket védi azáltal, hogy az írásbeli forma minden kétséget kizáróan bizonyítja azt, hogy a felek jogvitájukat választottbírói útra kívánták terelni. Nincs ugyanakkor jogpolitikai indoka annak, hogy írásbeli formakényszerrel külön védjük azt az engedményest, akinek módjában állhatott az engedményezendő követelés tartalmáról – ideértve az igényérvényesítés rendjét – meggyőződni.

¹²⁹ Girsberger–Hausmaninger: i. m. (113. lj.) 121-166. o.

¹³⁰ Böckstiegel–Kröll–Nacimiento: i. m. (94. lj.) 91. o.

¹³¹ Megjegyezzük, hogy a fentiekkel egyező álláspontot foglalt el a hazai joggyakorlat akkor, amikor kimondta, hogy a követelés engedményezésére vonatkozó megállapodás – eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában – nincs alakszerűséghez kötve: BH 2006.286.

A nemzetközi joggyakorlat eredményeit összefoglalva megállapíthatjuk, hogy főszabály szerint a választottbírói kikötés, mint az alapjogviszonyból fakadó jogok és kötelezettségek érvényesítésének egyes szabályait rögzítő jogok és kötelezettségek összessége elválaszthatatlanul kapcsolódik az alapjogviszonyból fakadó jogokhoz és kötelezettségekhez. A fentiek következtében a követelés engedményezésével az adott követelés érvényesítésére vonatkozó jogok és kötelezettségek is automatikusan átszállnak. Hatásköri kifogás esetén az eljáró rendes-, illetve választottbírók kötelesek lehetnek megvizsgálni,¹³² hogy az engedményezés jogát a felek nem zárták-e ki, illetve az eset összes körülményéből nem következik-e a választottbírói kikötés személyes jellege. Amennyiben megállapítható, hogy a választottbírói kikötés nem minősül személyes jellegű kötelezettségvállalásnak, úgy annak a vizsgálata válhat szükségessé, hogy a kötelezett pozíciója nem válik-e terhesebbé a választottbírói kikötés automatikus át-, vagy éppen át nem szállásával.¹³³

3.5.2 A magyar rendes bírói gyakorlat

A nemzetközi joggyakorlat ismeretében felmerül a kérdés, hogy az elemzett joggyakorlat mennyiben van összhangban az engedményezéssel összefüggésben kialakult hazai rendes bírói gyakorlattal.

A bírói gyakorlat egységes a tekintetben, hogy az engedményezéssel nem a szerződés, hanem a követelés átruházása történik meg.¹³⁴ A fentiekkel összefüggésben a Fővárosi Ítéltábla korábbi döntésében¹³⁵ – törvényi engedmény kapcsán – kimondta, hogy az engedményes a kötelezettel szemben nem szerződés, hanem megtérítési igényre hivatkozással érvényesít igényt, így – szerződéses kapcsolat hiányában – az engedményező és a kötelezett között létrejött választottbírói kikötésre nem hivatkozhat. Tekintettel arra, hogy mind a régi, mind pedig az új polgári törvénykönyv értelmében, amennyiben a követelés jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni,¹³⁶ ezért a fenti döntést nem lehet kizárólag a törvényi engedménnyel összefüggésben, megszorítóan értelmezni.¹³⁷

A fenti rendes bírói döntés azáltal, hogy a választottbírói kikötésből fakadó jogokat és kötelezettségeket leválasztotta az engedményezett követelés tartalmáról teljességgel kiürítette a választottbírói kikötést. A Fővárosi Ítéltábla – kétségtelenül a törvényi engedményezéssel kapcsolatban született – döntését alapul véve félő ugyanis, hogy a bíróságok egy szerződéses engedményezés kapcsán is vonakodnának a *separability* elv áttörésétől,¹³⁸ ezáltal fenntartva a Fővárosi Ítéltábla döntéséből eredő azon következtetést,

¹³² Sok esetben a felek eltérő jogot kötnek ki a választottbírói szerződésre és az alapjogviszonyra. A választottbírói kikötés engedményezhetősége tekintetében az eljáró bíróságoknak, mindig a választottbírói kikötésre vonatkozó anyagi jogot kell figyelembe venniük.

¹³³ A fentieket értelemszerűen nem tekinthetjük egy zárt logikai láncot képező olyan tesztnak, amelyet az eljáró bíróságoknak kötelességük elvégezni, hiszen a bíróságok vizsgálata minden esetben az előterjesztett hatásköri kifogás elbírálására szorítkozhat csak.

¹³⁴ BH 2007.407.

¹³⁵ Fővárosi Bíróság 15.P.21.355/2008/35. és Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.497/2011/4.

¹³⁶ Új Ptk. 6:201 §; régi Ptk. 331. §.

¹³⁷ Megjegyezzük, hogy az osztrák bírói gyakorlat a törvényi engedmény kapcsán is elismeri a választottbírói kikötés átszállását. Lásd: Schwarz–Konrad: i. m. (111. l.) 342. o.

¹³⁸ A bolgár Legfelsőbb Bíróság korábban hivatkozott döntéséhez hasonlóan (lásd a 126. l. megjegyzetet).

hogy a választottbíróági szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek különválnak az alapjogviszonytól, amiből kifolyólag azok automatikusan nem szállnak át az engedményesre.

Álláspontunk szerint rendkívül kedvezőtlen lenne, amennyiben a hazai joggyakorlat a fenti irányba bontakozna ki, tekintettel arra, hogy az könnyen a választottbíróági kikötések kiüresedésével fenyegethetne. Fontos ugyanis, hogy a jogosult érvényes választottbíróági kikötés ellenére csak abban az esetben érvényesíthesse igényét rendes bíróság előtt, ha a választottbíróági klauzula automatikus átszállása a korábban már ismertetett korlátokba ütközne. A jogosult a követelés – sokszor hozzá szorosan kapcsolódó – harmadik személyre történő engedményezésével nem válogathat a követelés érvényesítésére irányadó szabályok között az alapján, hogy számára melyik lenne kedvezőbb. A Vbtv. szövege is a *separability* elv szűk értelmezését támasztja alá, ugyanis a törvény csak annyit mond ki, hogy a választottbíróáságnak az a döntése, amely szerint egy szerződés semmis, önmagában nem vonja maga után a választottbíróági kikötés érvénytelenségét.¹³⁹ A Vbtv. tehát csak az alapszerződés semmissége (helyesen: érvénytelensége) esetére függetleníti a választottbíróági kikötést az alapszerződéstől, az alapszerződésből eredő követelés engedményezésére azonban semmiféle szabályt nem tartalmaz.

Mindezt Per Stuart-Smith LJ amerikai bíró találóan akként összegezte, hogy *"a fentiekhez hasonlóan a pudingból sem eszegethetjük ki a mazsolát."*¹⁴⁰

3.5.3 Következtetések

A fentiek alapján azt tartanánk kívánatosnak, ha a hazai jogalkalmazási gyakorlat a következő elvekre lenne figyelemmel:

- (i) Ha egy szerződésből eredő jogvita a felek megállapodása alapján választottbíróági útra tartozik, és valamely szerződő fél a szerződésből eredő valamely követelését engedményezi, akkor az engedményesre átszáll a választottbíróági szerződés, ezért jogosult és egyben köteles is a követelést választottbíróási úton érvényesíteni.
- (ii) Ugyanez a jogi helyzet törvényi engedmény¹⁴¹ és szerződésátruházás esetében,¹⁴² valamint akkor is, amikor valakinek egy szerződésből származó valamennyi joga és kötelezettsége jogszabály rendelkezése alapján száll át másra.¹⁴³
- (iii) Kivételesen előfordulhat, hogy a választottbíróági szerződés a felek személyéhez kötött, ilyen esetben az nem száll át az engedményesre.¹⁴⁴

¹³⁹ Vbtv. 24. § (2) bek.

¹⁴⁰ Per Stuart-Smith LJ *"It is a case of not being able to take the plums without the duff."* Lásd *Donohue v Armco* [2000].

¹⁴¹ Ptk. 6:201. §.

¹⁴² A Ptk. 6:210. § bek. értelmében a szerződésátruházásra követelések és a jogok tekintetében az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

¹⁴³ Ptk. 6:211. §.

¹⁴⁴ Ptk. 6:194. § (3) bek.

- (iv) A felek a választottbírói kikötés engedményezését harmadik személyre (engedményesre) kiterjedő hatállyal nem zárhatják ki.¹⁴⁵

A fenti elvek megítélésünk szerint a hatályos jogszabályokból levezethetők, ezért a Vbtv. módosítására nincs szükség.

3.6 Társasági jogviták

A gyakorlatban komoly problémákat vetnek fel a gazdasági társaságok létesítő okiratába foglalt választottbírói kikötések. A Ptk. – hasonlóan a korábbi Gt-hez¹⁴⁶ – akként rendelkezik, hogy társasági jogi jogvitára a létesítő okiratban vagy a jogvitában érintett személyek megállapodásában választottbírói eljárás köthető ki.¹⁴⁷

A Vbtv. értelmében a választottbírói szerződést írásba kell foglalni,¹⁴⁸ azonban a társasági jogi jogszabályok értelmében gyakran előfordul olyan eset, amikor egy létesítő okiratot nem írja alá valamennyi tag. Ilyen helyzet lehet, amikor az új tag üzletrész adásvétellel szerez részesedést egy Kft-ben, vagy amikor a választottbírói kikötést a gazdasági társaság legfőbb szervének ülése nem egyhangú határozattal fogadja el.¹⁴⁹ Még tovább menve, Nyrt-k esetében a részvényesek személye percről percre változik, és a részvényesek a társaság alapszabályát sosem írják alá. Felmerül tehát a kérdés, hogy a létesítő okiratban található választottbírói kikötés mennyiben terjed ki azon tagra, aki a létesítő okiratot valamilyen okból nem írta alá.

A magyar rendes bírósági gyakorlatban nem egységes a fenti kérdés megítélése. A Fővárosi Törvényszék egy határozatában akként foglalt állást, hogy ugyan a Gt. és a Ctv. lehetőséget ad arra, hogy a gazdasági társaságok létesítő okiratát, vagy az azt módosító szerződést ne az összes tag írja alá, de ezen rendelkezést nem lehet alkalmazni a társasági szerződésbe foglalt választottbírói szerződésre, mivel az egy elkülönült szerződés, aminek alakiságával összefüggésben nem a Gt., hanem a Vbtv. illetve a Ptk. tartalmaz irányadó rendelkezéseket.¹⁵⁰ Mindezek alapján a Fővárosi Törvényszék álláspontja szerint a választottbírói kikötés csak akkor jön létre érvényesen a tagok között, ha létezik olyan okirat, amelyet mindegyik fél alá is írt. Következésképpen azokban az esetekben, amikor a tag nem írja alá a létesítő okiratot, annak ellenére nem jön létre érvényesen a választottbírói kikötés, hogy a létesítő okirat egyéb rendelkezései aláírás hiányában is kötik a tagot. A Legfelsőbb Bíróság ezzel szemben egy másik ügyben azt mondta ki, hogy *"ha a választottbírói kikötés a társasági szerződés részévé vált, az a társasági szerződés módosítására vonatkozó szabályok szerint módosítható"*.¹⁵¹ Az adott ügyben egy Kft. társasági szerződése tartalmazott választottbírói kikötést, és a társaság taggyűlése nem egyhangú határozattal törölte a kikötést a társasági szerződésből és helyette a Pest Megyei

¹⁴⁵ Ptk. 6:195. § (1) bek. A nemzetközi gyakorlat vonatkozásában bővebben lásd Born: i. m. (6. lj.) 98. o.

¹⁴⁶ A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 10. § (2) bek.

¹⁴⁷ Ptk. 3:92. § (1) bek. Sőt, a Ptk. megengedi a választottbírói kikötést egyesület (3:87. §) és szövetkezet (3:330. §) alapszabályában is.

¹⁴⁸ Vbtv. 4. § (3) bek.

¹⁴⁹ A Ptk. 3:102. § (1) bek. értelmében a létesítő okirat módosításáról – ha az nem szerződéssel történik – a társaság legfőbb szerve legalább háromnegyedes szótöbbséggel dönt.

¹⁵⁰ Fővárosi Törvényszék 11.G.42.110/2010/21. sz.

¹⁵¹ Legfelsőbb Bíróság Gfv. XI.30.064/2009/8. sz.

Bíróság kizárólagos illetékességét kötötte ki. A Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint a társasági szerződés módosítása folytán a választottbírói kikötés megszűnt. A kérdéskör részletes, összehasonlító jogi elemzése külön tanulmány tárgyát fogja képezni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Blackaby, Nigel – Partasides, Constantine – Redfern, Alan – Hunter, Martin: *Redfern and Hunter on International Arbitration*. Oxford-New York, Oxford University Press, 2009.
2. Böckstiegel, Karl-Heinz – Kröll, Stefan Michael – Nacimiento, Patricia (eds.): *Arbitration in Germany. The Model Law in Practice*. Kluwer, 2015.
3. Born, Gary B.: *International Arbitration. Cases and Materials*. Kluwer, 2011.
4. Born, Gary B.: *International Arbitration. Law and Practice*. Kluwer, 2012.
5. Burai-Kovács János: Aktuális problémák és gondolatok a választottbíráskodás körében választottbírói szemmel. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 23-29. o.
6. Burián László: Gondolatok a közrend szerepéről. In Kiss Daisy – Varga István (szerk.): *Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János*. Budapest, Eötvös, 2003. 99-122. o.
7. Csőke Andrea: Választottbírói "senkiföldje"? *Magyar Jog*, 2014/12. 721-724. o.
8. Éless Tamás: Adalékok a választottbíráskodásról szóló törvény hatályának helyes értelmezéséhez. *Magyar Jog*, 2015/4. 240-244. o.
9. Gaillard, Emmanuel: *A nemzetközi választottbíráskodás jogának elmélete*. Budapest, HVG Orac, 2013.
10. Girsberger, Daniel – Voser, Nathalie: *International Arbitration in Switzerland*. Zürich-Basel-Geneva, Schulthess, 2008.
11. Girsberger, Daniel – Hausmaninger, Christian: Assignment of Rights and Agreement to Arbitrate. *Arbitration International*, June 1992 (Volume 8, Issue 2), 121-166. o.
12. Horváth Éva: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Budapest, HVG Orac, 2010.
13. Hunter, Robert: Impecuniosity of the Parties and its Effect on Arbitration – An English Perspective. In German Institution of Arbitration (ed.): *Financial Capacity of the Parties. A Condition of the Validity of Arbitration Agreements?* Peter Lang, Frankfurt, 2004. 107-127. o.
14. Kecskés László: A választottbíráskodásra vonatkozó jogi szabályozás kialakulása és fejlődése Magyarországon. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 114-212. o.

15. Kecskés László: Lehet-e közrendbe ütköző, ami nem jogellenes? In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 241-248. o.
16. Kecskés László – Tilk Péter: A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 17. §-a (3) bekezdése választottbíróvági kikötést tiltó szabályának Alaptörvénybe, illetve nemzetközi jogba ütközése. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 213-230. o.
17. Kása Imre: Jogorvoslat a választottbíróvági ítélettel szemben az alkotmányjogi garanciák tükrében. In Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 179-194. o.
18. Lew, Julian D. M. – Mistelis, Loukas A. – Kröll, Stefan: *Comparative International Commercial Arbitration*. Kluwer, 2003.
19. Lukács Józsefné: A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróvági 2006-2011. évi tevékenységének számszerű adatai. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 231-240. o.
20. Murányi Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróvági működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. In Kecskés László – Lukács Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG Orac, 2012. 307-353. o.
21. Mustill, Michael J. – Boyd, Stewart C.: *The Law and Practice of Commercial Arbitration in England*. London, Butterworths, 1989.
22. Okányi Zsolt: *Választottbíráskodás Magyarországon belföldi és nemzetközi ügyekben*. Budapest, Alapszín, 2009.
23. Redfern, Alan: Interim measures. In Newman, Lawrence W. – Hill, Richard D. (eds.): *The Leading Arbitrators' Guide to International Arbitration*. New York, Juris Publishing, 2008. 203-239. o.
24. Rubino-Sammartano, Mauro: *International Arbitration Law and Practice*. Kluwer, 2001.
25. Schwarz, Franz T. – Konrad, Christian W.: *The Vienna Rules. A Commentary on International Arbitration in Austria*. Kuwer, 2009.
26. Tímár Kinga: A választottbíráskodással kapcsolatos, aktuális szabályozási szükségletek és javaslatok a polgári perjogi kodifikáció apropóján. In Németh János – Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG Orac, 2014. 647-672. o.

27. Török Judit: Gondolatok a nemzeti vagyon körében a választottbírói út kizártsága és a választottbírói ítélet végrehajtásának megtagadhatóság tárgyában felvetődő kérdésekről. In Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 443-447. o.
28. Varga István: A választottbírói eljárás és az állami bírósági polgári per viszonyrendszerének összefüggései. In Németh János – Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai.* Budapest, HVG Orac, 2014. 637-646. o.
29. Varga István: A választottbírói út versenyjogi kiterjesztésének és a versenyjog magánjogi érvényesítésének összefüggései. *Magyar Jog*, 2014/7-8. 396-406. o.
30. Varga István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és csomópontjai. In Máthé Gábor – Révész T. Mihály – Gosztonyi Gergely (szerk.): *Jogtörténeti parerga. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 363-378. o.
31. Varga István: Identificaton of Civil Procedure Regulatory Needs with a Comparative View. *ELTE Law Journal*, 2014/1. 135-163. o.
32. Varga István: Perrendi szabályozási igények azonosítása jogösszehasonlító kitekintéssel. In Varga István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 489-513. o.
33. Varga István: 57. § [Bírósági eljárási garanciák], 6.1.5.10 Magánjogi választottbíráskodás. In Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja.* Budapest, Századvég, 2009. 2119-2120. o.
34. Vékás Lajos: A közrend sérelme a választottbírói ítéletek esetében. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press, 2014. 229-235. o.
35. Wagner, Gerhard: Poor Parties and German Forums: Placing Arbitration under the Sword of Damocles? In German Institution of Arbitration (ed.): *Financial Capacity of the Parties. A Condition of the Validity of Arbitration Agreements?* Peter Lang, Frankfurt, 2004. 9-35. o.
36. Wallacher Lajos: A választottbírói kikötés tisztességtelensége a fogyasztói szerződésekben. In Burián László – Szabó Sarolta (szerk.): *Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából.* Budapest, Pázmány Press, 2014. 237-251. o.

© Boronkay Miklós, ifj. Wellmann György, MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1014 Budapest, Országház utca 30.

Felelős kiadó: Körösi András főigazgató

Felelős szerkesztő: Szalai Ákos

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Szalai Ákos, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: szalai.akos@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515